

Górnowicz, Hubert

Rodowe nazwy miejscowe Mazur i Warmii

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 197-228

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

M A T E R I A Ł Y

HUBERT GÓRNOWICZ

RODOWE NAZWY MIEJSCOWE MAZUR I WARMII

Artykuł niniejszy jest poszerzonym materiałowem rozdziałem większej monografii, omawiającej nazwy rodowe całej Polski i innych krajów słowiańskich. Nazwy rodowe Mazur i Warmii są godne osobnego opracowania, ponieważ wielka ich liczba i charakter mogą być argumentem toponomastycznym, potwierdzającym siłę polskiej kolonizacji tego obszaru.

Zgodnie z W. T a s z y c k i m¹ uznajemy za rodowe nazwy miejscowe takie, które z początku były nazwami mieszkańców osady wywodząc się od nazwy osobowej, jakiej wspólnie używali członkowie tego samego rodu, względnie jaką ich wszystkich określano. Przykładami nazw rodowych mogą być polskie *Baby*, *Bolesty*, *Dmochy*, *Gniewy*, *Skoczydoły*, *Wszebory*, czy czeskie *Bludy*, *Doloplazy*, *Kuroslepy*, *Vicemily*. Termin „nazwy rodowe” należy traktować umownie. W czasie, gdy odbywała się polska kolonizacja Mazur i Warmii, ustrój rodowy należał już do dalekiej przeszłości. Mamy tu do czynienia raczej z polskimi rodzinami niż z rodami. W. Taszycki zaliczył nazwy odprzezwiskowe typu *Konojady* do nazw etnicznych. Wydaje się jednak, że należy zaliczyć je też do klasy nazw rodowych, ponieważ w praktyce nie ma ostrej i wyraźnej granicy między imionami, nazwiskami i przezwiskami, od których te nazwy utworzono. Są to wszystko nazwy osobowe. Już S. R o s p o n d zwrócił uwagę na to, że nazw miejscowych utworzonych od imion osobowych nie da się pod względem strukturalno-gramatycznym oddzielić od takich nazw utworzonych od przezwisk². Moje badania nad całością nazw rodowych Słowiańszczyzny potwierdzają tę strukturalną tezę S. Rosponda także w sensie semantycznym. Na praktyczną niemożliwość oddzielenia nazw miejscowych, pochodzących od przezwisk, od nazw derywowanych, od imion osobowych i występujących w liczbie mnogiej zwrócił też uwagę V. Š m i l a u e r w uzupełnieniach do dzieła A. P r o f o u s a omawiającego czeskie nazwy miejscowe³. Pod względem strukturalno-gramatycznym nazwy miejscowe zwane rodowymi mają formę mianownika liczby mnogiej rodzaju niemęskoosobowego i są derywowane od imion osobowych z formentem zerowym. Mówiąc inaczej imię osobowe używane w mianowniku liczby mnogiej stało się nazwą miejscową bez zmian słowotwórczych. Np. wieś założył człowiek o imieniu lub nazwisku *Łój*. Członków jego rodziny i mieszkańców tej wsi nazywano *Łoje*. Taką samą nazwę *Łoje* otrzymała wieś. Gdyby członków rodziny *Łoja* nazywano *Łojowicami*

¹ W. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe. Ustalenie podziału*, przedruk (w:) *Rozprawy i studia polonistyczne*, I. Onomastyka, Wrocław—Kraków 1958, ss. 260—264.

² S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957, ss. 22—23.

³ A. Profous, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, Díl V. Dodatky, Praha 1960, op. posth. wydany przy współudziale V. Šmilauera i innych, s. 523.

lub *Łojowietami*, czyli z formantami *-ice*, *-ęta*, to wówczas mielibyśmy do czynienia już z nazwą nie rodową lecz patronimiczną. Widzimy więc, że nazwy rodowe są semantycznie bliskie nazwom patronimicznym. Różnice między tymi nazwami mają ze strukturalnego punktu widzenia charakter jedynie słowotwórczy.

Omówione tu nazwy miejscowe lokalizują według S. Rosponda⁴, G. Leydinga-Mieleckiego⁵, W. Chojnackiego⁶ oraz według *Słownika geograficznego*⁷. Historyczne zapisy nazw zostały wzięte głównie z pracy W. Kętrzyńskiego, *O ludności polskiej w Pruszech niegdyś krzyżackich*⁸. Ten zasłużony historyk i obrońca polskości Mazur i Warmii wydobyl z archiwów cenne materiały sporządzone w kancelariach krzyżackich. Ponieważ większość tych oryginalnych materiałów zaginęła, choćby w czasie ewakuacji Królewca przez Niemców w 1915 r., praca Kętrzyńskiego jest dziś właściwie jedynym większym źródłem do badania nazw miejscowych Warmii i Mazur. W pracy Kętrzyńskiego są, z punktu widzenia potrzeb onomasty, pewne braki. Nie zawsze data zapisu towarzyszy konkretnemu zapisowi. Często zapisy te nie są podane w oryginale, lecz jako rekonstrukcje autora. Przy tym rekonstruowaniu Kętrzyński nagiął nazwy do norm ogólnopolskich, przez co przeoczył lub zatarł cenne dla językoznawcy cechy dialektu mazurskiego. Z drugiej jednak strony praca Kętrzyńskiego ma poważną zaletę, przydatną właśnie przy badaniu nazw rodowych. Mianowicie autor podaje dokładne wyciągi z dokumentów lokacyjnych wsi, w których są przytoczone imiona i nazwiska założycieli. Nie znam prócz *Herbarza Kapicy* innego zbioru dokumentów, na którego podstawie można się tyle dowiedzieć o derywowaniu nazw miejscowych od imion osobowych ich założycieli i protoplastów rodzin.

Pod względem rozmieszczenia nazw rodowych obszar Mazur i Warmii nie jest jednolity. Obszar ten da się podzielić na dwie wyraźne części: wschodnią i zachodnią. Część wschodnia, obejmująca dawne komturie lub kapitanaty (*Hauptämter*): piski, łecki (= *eicki*), ryński (dziś przeważnie powiat mrągowski), lecki (= giżycki) i oleckowski (= olecki), ma procentowo nieco wyższą liczbę nazw rodowych niż Podlasie, bo około 50 procent. Kapitanat piski bije rekord ogólnopolski i ogólnosłowiański, mając 61 procent nazw rodowych w stosunku do wszystkich nazw miejscowych kapitanatu. Podajemy tu dla przykładu, że na Mazowszu rekordowy powiat rożański ma tych nazw 59,7 procent⁹, a na Podlasiu rekordowy powiat bielski ma ich 46,4 procent. Dane te dotyczą XVI wieku, w którym nastąpił kulminacyjny punkt rozwoju nazw rodowych jako struktury toponimicznej. Widzimy więc, że wschodnie Mazury są pod względem intensywności nazw rodowych przedłużeniem Mazowsza na północ, tak jak Podlasie jest jego przedłużeniem na wschód. Mazowieckość wschodniomazurskich nazw rodowych polega zresztą nie tylko na

⁴ S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej*, według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem S. Srokowskiego, Wrocław—Warszawa 1951.

⁵ G. Leyding-Mielecki, *Słownik nazw miejscowości okręgu mazurskiego*, cz. I, Olsztyn 1947.

⁶ W. Chojnacki, *Słownik polskich nazw miejscowości w b. Prusach Wschodnich i na obszarze b. Wolnego Miasta Gdańska według stanu z 1941 r.*, Poznań 1946.

⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, I—XV, Warszawa 1880—1902.

⁸ W. Kętrzyński, *O ludności polskiej w Pruszech niegdyś krzyżackich*, Lwów 1882.

⁹ K. Zierhoffer, *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957, ss. 96—97.

ich liczebności, lecz przede wszystkim na ich typologii. Są to przeważnie takie same nazwy jak na Mazowszu, nazwy utworzone od takich samych typów imion osobowych, a nawet po prostu od tych samych konkretnych imion i nazwisk, co mazowieckie nazwy rodowe.

Zachodnia część tego obszaru, obejmująca dawne komturie, a później kapitanaty: dąbrowski, działowski, nidzicki, ostródzki, olsztyński, szczycieński, szestyński oraz Warmię, ma bardzo niski procent nazw rodowych w stosunku do ogólnej liczby nazw miejscowych w danym rejonie administracyjnym. Procent ten waha się od 1,5 do 13. Wyjątek stanowi tu kapitanat nidzicki, który ma 24 procent nazw rodowych, ale są to przeważnie nazwy młodsze, powstałe w XVI i XVII wieku. Specyficzne nazewnictwo ma Warmia. W XVII wieku było tu prawie 50 procent nazw pruskich, prawie 25 procent nazw niemieckich, a tylko trochę więcej niż 25 procent nazw słowiańskich. Na nazwy rodowe przypadało tylko 6,4 procent ogólnej liczby nazw miejscowych. Warmia, Ostródzkie i Mazury zachodnie są pod względem onomastycznym przedłużeniem ziemi chełmińskiej na północny wschód. Mówi o tym nie tylko mała liczba nazw rodowych, a duża dzierżawczych i topograficznych, lecz przede wszystkim jakość nazw dzierżawczych.

Granica między wschodniomazurskim obszarem dużego nasilenia nazw rodowych a ubogim w nazwy rodowe obszarem warmińsko-ostródzko-zachodniomazurskim nie jest przypadkowa. Pokrywa się ona z granicą między gwarą wschodniomazurską a gwarami Mazur zachodnich, Ostródzkiego i Warmii. K. Nitsch załączył do *Dialektów polskich Prus Wschodnich*¹⁰ mapę, na której są wyznaczone zieloną linią falistą izoglosy *ci* i *cz*. Na zachód od tych izogłos panuje wymowa typu *pśes, bźić, śiga, źino* oraz wymowa typu *dłuzy, dobry' dłużej, dobrej'*, a na wschód od nich wymowa typu *pchies, bhije, chiga, hino* oraz wymowa typu *dłuzyj, dobryj*. Prócz tego na wschód od tych linii mamy wymowę typu *matkia, nogia, muchia* wobec zachodniej *matka, noga, mucha*¹¹. H. Turcka¹² na podstawie nowszych badań terenowych i w oparciu o ostatnie prace nad osadnictwem również oddziela wyraźnie Mazury wschodnie, które zostały skolonizowane wyłącznie przez Mazowsze, od obszaru warmińsko-ostródzko-zachodniomazurskiego, skolonizowanego pierwotnie przez osadników z ziemi chełmińskiej. Mazury zachodnie też były początkowo kolonizowane z ziemi chełmińskiej, a dopiero po 1410 roku przyszli tu osadnicy z Mazowsza. Do dziś zachowały się tu relikty dialektu chełmińskiego, a słownictwo jest bardzo bliskie ziemi chełmińskiej. Prócz tego z granicą gwarową i toponimiczną pokrywa się pewien fakt geograficzny. Oba te obszary rozdziela mazurska równina zandrowa, na której znajdują się Lasy Napiwodzkie, obszar na południe od Szczytna i Puszcza Piska, tereny nieurodzajne, podmokłe, zalesione i do dziś rzadko zaludnione.

Poniższe zestawienie nazw miejscowych Warmii i Mazur w okresie od XVI do XVII wieku zostało opracowane w oparciu o materiały z pracy Kętrzyńskiego. Podajemy tu zestawienie liczbowe i procentowe z ówczesnym podziałem administracyjnym. Widzimy, że w XVII wieku po osiągnięciu punktu kulminacyjnego polskiej kolonizacji tych obszarów były tu łącznie 382 nazwy rodowe na ogólną liczbę 1333 nazw miejscowych, co stanowi 28,6 procent. Do

¹⁰ K. Nitsch, *Dialekty polskie Prus Wschodnich*, przedruk (w:) Wybór pism polonistycznych, t. III. Pisma pomoroznawcze, Wrocław—Kraków 1954.

¹¹ Ze względu na brak czcionek fonetycznych zapisy gwarowe są podane w pisowni literackiej.

¹² H. Turcka, *Dialekt ziemi chełmińskiej i jego ekspansja na dialekty sąsiednie*, Konferencja Pomorska (1954), Prace językoznawcze, Warszawa 1956, ss. 87—112, zwłaszcza 99—106.

Zestawienie liczbowe

Kapitanat (Hauptamt)	razem nazw	rodowe	topograficzne	dzierżawcze	kulturalne	zdrobniące	patronimiczne	służebne	etniczne	dwuznaczne	pruskie	niemieckie
dąbrowski	45	3	4	16	1	2	2	—	—	4	1	12
dziwołdowski	51	3	13	18	2	2	3	—	1	3	4	2
nidzicki	100	24	30	26	3	3	3	—	1	2	5	3
ostródzki	65	1	9	16	2	1	2	—	1	—	17	16
olsztyński	57	7	8	19	—	1	1	—	—	—	17	4
szczygiński	69	9	17	15	3	3	1	—	—	3	13	5
szestynski	82	7	21	21	5	2	—	1	2	1	10	12
piski	146	89	25	21	2	1	1	—	—	2	5	—
łęcki	128	66	26	19	4	1	1	2	4	3	2	—
ryński	98	26	28	13	3	—	1	1	—	3	15	8
lecki	63	20	15	11	5	—	—	1	—	1	6	4
oleckowski	187	94	45	22	3	4	1	3	3	2	10	—
węgorzewski i pd. część wystrudzkiego	148	27	39	20	9	2	2	—	3	4	20	22
Warmia	94	6	9	13	2	—	1	—	—	2	39	22
RAZEM	1333	382	289	250	44	22	19	8	15	30	164	110

Zestawienie procentowe

Kapitanat (Hauptamt)	razem	rodowe	topograficzne	dzierżawcze	kulturalne	zdrobniate	patronimiczne	ślubne	etniczne	dwuznaczne	pruskie	niemieckie
dąbrowski	100	6,7	8,9	35,6	2,2	4,4	4,4	—	—	8,9	2,2	26,7
działdowski	100	5,9	25,5	35,3	3,9	3,9	5,9	—	2,0	5,9	7,8	3,9
nidzicki	100	24,0	30,0	26,0	3,0	3,0	3,0	—	1,0	2,0	5,0	3,0
ostródzki	100	1,5	13,8	24,6	3,1	1,5	3,1	—	1,5	—	26,3	24,6
olsztyniecki	100	12,3	14,0	33,3	—	1,8	1,8	—	—	—	29,9	7,0
szczycieński	100	13,0	24,4	21,7	4,5	4,5	1,4	—	—	4,5	18,8	7,2
szesztyński	100	8,5	25,7	25,7	6,1	2,4	—	1,2	2,4	1,2	12,2	14,6
piski	100	61,0	17,1	14,4	1,4	0,7	0,7	—	—	1,4	3,4	—
łęcki	100	51,6	20,3	14,8	3,1	0,8	0,8	1,6	3,1	2,3	1,6	—
ryński	100	26,6	28,6	13,3	3,0	—	1,0	1,0	—	3,0	15,3	8,2
lecki	100	31,7	23,8	17,4	8,0	—	—	1,6	—	1,6	9,5	6,3
oleckowski	100	50,3	24,1	11,8	1,6	2,1	0,5	1,6	1,6	1,0	5,3	—
węgorzewski i pd. część wystrudzkiego	100	18,2	26,4	13,5	6,1	1,4	1,4	—	2,0	2,8	13,5	14,7
Warmia	100	6,4	9,6	13,8	2,1	—	1,1	—	—	2,1	41,5	23,4
RAZEM	100	28,6	21,6	18,8	3,3	1,7	1,4	0,6	1,1	2,3	12,3	8,3

tych danych trzeba się jednak ustosunkować krytycznie. Tylko w przybliżeniu ukazują one stan rzeczywiŝty. Pamiętajmy, że praca Kętrzyńskiego nie jest ilustracją, lecz monografią osadnictwa polskiego Mazur i Warmii. Niektóre miejscowości, które dla tego historyka nie były ciekawe z punktu widzenia historii osadnictwa, mogą nie być w ogóle wymienione. Dotyczy to przede wszystkim starych osad pruskich. Już pobieżne przejrzanie dzisiejszego stanu tych nazw mówi, że miejscowości z nazwami staropruskimi było już w XVI w. znacznie więcej, niż to wynika z pracy Kętrzyńskiego. Przecież po XV wieku nazwy te nie mogły powstać, skoro do tego wieku nastąpiło prawie całkowite wynarodowienie Prusów.

W zestawieniu alfabetycznym zlokalizowano miejscowości według dzisiejszego podziału administracyjnego.

SKRÓTY TYTUŁÓW WYKORZYSTANYCH ŹRÓDEŁ

Bys N	J. Bystron, <i>Nazwiska polskie</i> , Lwów—Warszawa 1936.
Choj	W. Chojnacki, <i>Słownik polskich nazw miejscowości w b. Prusach Wschodnich i na obszarze b. Wolnego Miasta Gdańska według stanu z 1941 r.</i> , Poznań 1946.
Ger	G. Gerullis, <i>Die altpreussischen Ortsnamen</i> , Berlin—Leipzig 1922.
Kap	J. Kapica-Milewski, <i>Herbarz</i> , Kraków 1870.
Kęć	W. Kętrzyński, <i>O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich</i> , Lwów 1882.
Koz N	S. Kozierowski, <i>Nazwiska, przezwiska, przydomki, imiona polskie niektórych typów słowotwórczych</i> , Poznań 1938.
Ley	G. Leyding-Mielecki, <i>Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego</i> , cz. I, Olsztyn 1947.
MJ	A. Profous, <i>Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny</i> , I—IV, Praha 1947—1957.
MZH	A. Wolff, <i>Mazowieckie zapiski herbowe z XV i XVI wieku</i> , Kraków 1937.
PNM	W. Taszycki, <i>Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu</i> , Kraków 1951.
R	S. Rospond, <i>Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem S. Srokowskiego</i> , Wrocław—Warszawa 1951.
SG	<i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i> , I—XV, Warszawa 1880—1902.
Stup	H. Stupnicki, <i>Herbarz polski</i> , I—III, Lwów 1855—1862.
Tasz	W. Taszycki, <i>Najdawniejsze polskie imiona osobowe</i> , przedruk (w:) <i>Rozprawy i studia polonistyczne</i> , I. Onomastyka, Wrocław—Kraków 1958.
TPP	R. Trautmann, <i>Die altpreussischen Personennamen</i> , Göttingen 1925.
War	W. Kuraszkievicz i A. Wolff, <i>Zapiski i roty polskie XV—XVI wieku z ksiąg sądowych ziemi warszawskiej</i> , Kraków 1950.
Zakr	<i>Księga ziemską zakroczymską: I (1423—1427) wydał A. Rybarski; II (1434—1437) wydał K. Tymieniecki</i> , Warszawa 1920.
Zier	K. Zierhoffer, <i>Nazwy miejscowe północnego Mazowsza</i> , Wrocław 1957.
ŻDz	<i>Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Źródła dziejowe</i> : t. XIV Małopolska, wydał A. Pawiński, Warszawa 1866; t. XVI Mazowsze, wydał A. Pawiński, Warszawa 1895; t. XVII Podlasie, wydał A. Jabłonowski, Warszawa 1908—1910.

ROZWIĄZANIE INNYCH SKRÓTÓW

al.	albo
daw.	dawniej
i. o.	imię osobowe (także nazwisko)
lit.	litewski

lot.	łotewski
n. herb.	nazwa herbowa
n Niem.	niemiecki
pow.	powiat
pr.	pruski
przew.	przezwisko
zał.	rok założenia wsi

1) Na Mazurach ogromna większość nazw rodowych występuje w postaci rodowej od początku. Tylko dwie obecne nazwy rodowe miały początkowo formę patronimiczną:

G n i a d k i, pow. nidzicki R 79, Ley 62, Choj 98, SG II 620; *Gnetkowitz* 1412, *Cnietky* 1498 Kęt 343 od i.o. **Gniadek*. Zapisy z *e* są prawdopodobnie wynikiem oscylacji między *a* a *e* w graficzno-fonetycznych substytucjach polsko-niemieckich¹³. Mniej prawdopodobny jest mazowiecki rozwój *a* w *e* po miękkiej, który raczej objął Mazury wschodnie, a nie zachodnie, i to później niż w XV wieku.

Jedna nazwa miejscowa miała w XVI wieku oboczne postacie patronimiczną i rodową. Z czasem ustaliła się postać rodowa. Chodzi tu o Więcki, pow. węgorszewski R 356, Ley 121, Choj 136; *Wentzkowitz*, *Wentzkowaten*, *Wentzken* zał. 1562 Kęt 535 od i.o. Więcek Tasz 128. Podana przez Kętrzyńskiego efemeryczna postać *Więckowate* jest analogiczna do typowych na tym terenie nazw typu *Wyszowate*.

2) Dziewięć dzisiejszych nazw rodowych miało z początku postać dzierzawczą. Są to:

B r o n i s z e, pow. gołdapski R 23, Ley 150, Choj 89, SG I 380; *Broniszowa* 1565 Kęt 537 od i.o. *Bronisz* Tasz 95.

D u p k i Lipowskie, pow. piski SG II 228, *Lipowskie*, -*ich* R 164, *Dupki* al, *Lipowskie* Ley 91; *Dupkuff* 1481, *Dupken* po 1481 Kęt 437 od i.o. *Dupkowski*: Jan i Stanisław *Dupkowsy* otrzymali tu w 1481 r. 15 włók, Kęt ib.

K u r k i, pow. ostródzki R 153, Ley 76, Choj 108, SG IV 894. Początkowo była to pruska nazwa złożona *Kurkesadel* 1255, *Kurkosadel* 1371, *Korkosadil* 1374, *Kurgsadil* 1374, *Churchsadil* 1374 Ger 77 z drugim członem tkwiącym np. w lit. sodele 'wioska'. Później *Korke*, *Kurkow* (czytaj: Kurkowo) 1411 Kęt 377. Człon pierwszy pochodzi od nazwy staropruskiego boga żniw *Kurcho* Ger 234. Widzimy, że ta staropruska nazwa kultowa została przejęta przez język polski w postaci dzierzawczej, a dopiero po 1411 roku uległa zmianie w typ rodowy.

M i c h a ł k i, pow. nidzicki R 187, Ley 63, Choj 113, *Michałki* al. *Michałowo* SG VI 298; *Michelau*, *Michelkau*, *Michelkow* 1436—1437, 1475 Kęt 347 od i.o. *Michał* lub *Michalek*.

M i e r k i, pow. ostródzki R 189, Ley 77, Choj 114, SG VI 351; *Merkaw* (czytaj: Mierkowo) zał. 1343 Kęt 374 od i.o. *Mirek* Tasz 109. W rdzeniu nazwy w postaci literackiej mamy dziś *e*. Zbierając w Ostródzkiem nazwy miejscowe i terenowe w czasie eksploracji terenowej notowałem w tej nazwie *e* ścieśnione. Są to normalne kontynuanty *stp.* i przed *r.*

M o t y ł k i (obecnie Młódki), pow. nidzicki R 200, Ley 63, Choj 115, SG VI 570; *Mottilkau*, *Motyłki*, *Mottelken* 1436—1437, 1498 Kęt 347 od i.o. *Motył* lub *Motylek*.

S z y m a n y, pow. nidzicki R 323, Ley 65, Choj 132, SG XII 114; *Simanaw* 1379 Kęt 334 od i.o. *Szyman*, por. *Siman* 1136 w bulli Innocentego II. Winryk

¹³ S. Rospond, *Polско-niemieckie substytucje graficzne i fonetyczne w najdawniejszych dyplomach i tekstach śląskich*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, Językoznawstwo, Wrocław 1957, ss. 3—39, zwłaszcza 24.

v. Kniprode nadał *Symon* (= Szymanowi) 20 włók chełmińskich w ziemi saskiej (= sasińskiej), które nazwał Galinden w 1356 r. Kęł ib. Nazwa *Simanaw* (czytaj: Szymanowo) została zapisana pierwszy raz w 1379 r.

*Tuczk*i, pow. działdowski SG XII 603; *Tutzkaw* (czytaj: Tuczkowo) zał. 1483 Kęł 302 od i.o. **Tucz*ek.

Zachy, pow. nidzicki R 375, *Zachy* al. *Zachowo* Ley 64, SG XIV 215, *Zachowo* Choj 139; *Sachowen* (czytaj: Zachowy) zał. 1566 Kęł 349 od i.o. *Zach*, np. w bulli z 1136 r. *Tasz* 133. Krzyżacki kancelista zapisał tę nazwę z nagłosowym s. Tego rodzaju substytucje fonetyczno-graficzne polsko-niemieckie są w dyplomach wschodniopruskich i pomorskich najczęstsze. Pomieszanie spółgłosek dźwięcznych z bezdźwięcznymi wynika z tej przyczyny, że w języku niemieckim system konsonantyczny jest oparty o podstawową opozycję mocna: słaba, podczas gdy w języku polskim o opozycję bezdźwięczna: dźwięczna.

Tylko jedna nazwa pierwotnie rodowa uzyskała z czasem oboczność, jak gdyby hiperpoprawną postać dzierżawczą. Jest nią *Lisakowo* al. *Lisaki*, pow. nidzicki Choj 110, SG V 298; *Lisaken* 1387 Kęł 335—336 od i.o. *Lisak*, Bys N 26, por. *Lisek* Koz N 67 i *Lis* *Tasz* 107.

Jest rzeczą zmienną, że na 12 tego rodzaju zmian 9 dokonało się na obszarze zachodnim, a z nich 6 w powiecie nidzickim, 2 w ostródzkim i jedna w działdowskim. Mamy tu wyraźne nawiązanie do podobnych zmian, częstych w przeszłości w ziemi chełmińskiej, w Wielkopolsce, w ziemi sieradzko-łęczyckiej, w Małopolsce, na Śląsku, w Rosji, na Ukrainie i w Czechach. Widzimy, że te miejscowości miały początkowo nazwy dzierżawcze bądź patronimiczne, a dopiero w XV wieku i później przybrały one postać nazw rodowych. Na obszarze zachodniomazurskim jako przyczynę tych zmian trudno przyjmować analogię do nazw rodowych, których było tu bardzo mało i do dziś jest ich mało. Również inne wymienione tu dzielnice Polski i kraje słowiańskie miały i nadal mają mało nazw rodowych, a zmiany takie zachodziły tam od dawna, najwcześniej w Wielkopolsce, bo poczynając od XIII wieku. Problem ten zostanie szerzej omówiony w monografii słowiańskich nazw rodowych. Możemy tu jednak już teraz przytoczyć ten argument, że w Rosji w guberni moskiewskiej w ogóle nie było pierwotnych nazw rodowych, a charakterystyczne były zmiany typu *Savelkovo* w *Savelki*, *Matrenkino* w *Matrenki*, *Pokrowskoje* w *Pokrovki* itp.¹⁴. Mamy tu do czynienia z typem derywacji wstecznej, z redukowaniem formantów *-ic*, *-ow*, *-in*. Redukcję formantu *-ic* obserwujemy też od dawna w nazwiskach i przymiotnikach od nazw miejscowych na *-ow-ice*, np. *Barlewski* od *Barlewice*. Jest to proces znany w całej Polsce, także w Czechach. Zależność rozwoju nazw patronimicznych w dzierżawcze, dzierżawczych w rodowe i patronimicznych w rodowe od derywacji wstecznej w nazwiskach-przymiotnikach sygnalizował już A. Wolff w pracy o zmianach w strukturze nazw miejscowych na Mazowszu¹⁵, a nowymi argumentami poparł tę tezę P. Smoczyński w recenzji pracy K. Zierhoffera o nazwach miejscowych północnego Mazowsza¹⁶. Tylko trzy takie zmiany, które zaszły stosunkowo późno na obszarze wschodniomazurskim, gdzie istniało dużo nazw rodowych, można wyjaśnić atrakcją morfotoponimiczną w kierunku produktywnego typu rodowego.

¹⁴ A. M. Seliščev, *Iz staroj i novoj toponimiji*, Trudy Moskovskogo Instituta Istoriji, Filosofiji i Literatury II (Sbornik statej pro jazykovedeniju, Moskva 1939, ss. 149—151, 154—155.

¹⁵ A. Wolff, *Nazwy miejscowe na Mazowszu*, *Onomastica* I, ss. 60—116 i II, s. 69—94, zwłaszcza I, s. 100.

¹⁶ P. Smoczyński, Recenzja pracy K. Zierhoffera, *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, (w:) *Onomastica* V, ss. 463—493.

Przechodzimy teraz do omówienia wybranych nazw miejscowych Mazur i Warmii, które były od razu nazwami rodowymi. Nazwy te segregujemy według bazy antropomicznej.

3) Tylko 5 mazurskich i warmińskich nazw rodowych wykazanych u Kętrzyńskiego jest derywowanych od słowiańskich imion dwuczłonowych. Nie ma w tym nic zaskakującego. Obszar ten był stosunkowo późno kolonizowany. Imiona dwuczłonowe były już wtedy mało produktywne.

Bogdany (daw. Małe Skajboty), pow. olsztyński R 16, Choj 88, SG I 278, *Bogdany* al. *Bogdajny* Ley 67; Kl. *Scayboth* 1493 Kęt 548. Nazwa *Bogdany* powstała po XV wieku. Pochodzi ona od Pawła *Bogdana*, który w 1493 r. kupił w Małych Skajbotach 10 włók, Kęt ib. Podany przez Leydinga-Mieleckiego gwarowy wariant *Bogdajny* jest analogiczny do wielu pruskich nazw na *-ajny*. Pierwotna nazwa wsi pochodzi od pr. i. o. *Schayboth* Ger 159. Z dokumentu lokacyjnego widać, że dwuczłonowa formacja *Bogdan* była już nawet nie imieniem, lecz nazwiskiem.

Bogumiły, pow. piski R 16, Ley 87, Choj 88, SG I 281; *Bogumill* (gen. pl.) 1452 Kęt 426, de *Bogumiły* 1486, 1495 Kap 12 od i. o. *Bogumil*, który otrzymał na własność wieś, istniejącą bez nazwy już w 1448 r., Kęt 246, 426.

Cibory, pow. piski R 38, Ley 93, Choj 91, SG I 672; *Zciborren* (czytaj: *Czycibory*) zał. 1471 Kęt 227, 430 od i. o. *Czcibor* Tasz 97. W 1471 r. Zygfryd Flach v. Schwarzburg, komtur baldzki, nadał tu braciom Andrzejowi, Mikołajowi i Piotrowi *Zcyboroffczyke* (= *Czyciborowszczykom*) 25 włók na prawie magdeburskim, Kęt 430—431.

Mieczysławy (Stare i Nowe), pow. morąski R 212, 307, Ley 45, Choj 114, SG VI 328; *Menczels* 1436—1437 Kęt 567. Najstarszy zapis tej wsi wskazuje na nazwę niemiecką *Menczels*, czytaj *Menzels*. Jest to forma dopełniacza niem. imienia *Menzel*. W języku średnio-niemieckim charakterystyczne były imiona z formantem *-il*, który się fonetycznie rozwinął w *-el*, np. *Gobil* — *Göbel*, *Wolfil* — *Wölfel*. Niemcy substytuowali na wzór tych imion rodzimych niektóre imiona słowiańskie, np. *Stanisław* — *Stenzel*, *Wielisław* — *Welzel*, *Więcsław* — *Wenzel*¹⁷. Ten typ substytucji musiał być uświadamiany przez polską ludność Mazur. Na wzór żywej oboczności typu *Stenzel* — *Stanisław* skojarzono oboczność *Menzel* — *Miecisław* i tak doszło do powstania notowanej już przez Kętrzyńskiego postaci *Mieczysławy* z wtórnym cz. Leyding-Mielecki podaje jeszcze ciekawą gwarową nazwę *Stare Mietki* Ley 45. Ponieważ na Mazurach był zwyczaj zdrabniania imion protoplastów rodzin (zobacz dalej), na wzór opozycji *Grzegorz-Grzegórzki* utworzono opozycję *Menzel* = *Miecisław* — (Stare) *Mietki*.

Zbyluty (daw. Sokolin), pow. nidzicki R 382, *Zbiluty* Ley 61, *Zbiluty* Choj 140, *Zbiluty* al. *Zbiluty* SG XIV 519; *Szbylutti* zał. 1359 Kęt 338 od i. o. *Zbylut* Tasz 134. W 1359 r. Winryk v. Kniprode nadał *Schbiluti* (= *Zbylutowi*) 15 włók w Sokolinie na prawie magdeburskim, Kęt ib.

4) 23 nazwy rodowe powstałe do XVII wieku włącznie są utworzone od imion skróconych i spieszczonych, traktowanych w dokumentach lokacyjnych już jako nazwiska, np.

Bogusze wieś dziś nie istniejąca, leżała w daw. pow. piskim; *Bogusze* (pod Myszkami) 1449 Kęt 426 od i. o. *Bogusz* Tasz 93.

¹⁷ R. Fischer, *Ergebnisse der Namenforschung der DDR. Slawisches Sprachgut in schlesischen Familiennamen*, I Międzynarodowa Słowistyczna Konferencja Onomastyczna, Księga referatów, Wrocław—Warszawa—Kraków 1961, ss. 31—34.

Cieszki al. Czeszki (dziś Niegosy zob.), pow. piski; *Scheschke*, *Schoschko* (!) 1471 Kęt 433. Ponieważ w niemieckich dyplomach stale miesza się polskie szeregi ciszący i szumiący, nie da się ustalić, czy nazwa pochodzi od Cieszek (zdrobienie od typu *Cieszymysli*) Tazs 97 czy od *Czeszek (zdrobienie od *Czesław*). W każdym razie lekcja Kętrzyńskiego powtórzona przez SG VII 74: *Czeski* z *ś* jest w XV wieku wykluczona.

Dobki, pow. olecki R 57, Choj 94, *Dóbki* al. *Kibisze* Ley 141, *Dobki* al. *Kibisze* SG II 62; *Dopken* 1600 Kęt 513 od i.o. *Dobek* Tazs 98.

Godki, pow. olsztyński R 79, Ley 68, Choj 98, SG II 643; *Gotken* 1650 Kęt 557 od i.o. *Godek* Tazs 102.

Milki, pow. giżycki R 191, Ley 42, Choj 114, SG VI 433; *Milken* 1481 Kęt 488 od i.o. *Milek* Tazs 109. W 1475 r. sołtys z Kamionek, *Milek*, otrzymał tu 50 włók celem założenia wsi na prawie chełmińskim, Kęt ib.

Mysłiki, pow. piski R 202, Choj 115, *Mysłiki* al. *Frelichy* Ley 88, SG VI 833; *Mischlicken* zał. 1471 Kęt 431 od i.o. *Mysłik* (od typu *Mysłibor*). W 1471 r. Zygfryd Flach v. Schwarzburg, komtur baldzki, nadał Jakubowi *Mysłikowi* 12 włók na prawie magdebskim w Mysłikach, Kęt ib.

Niegosy (daw. Cieszki al. Czeszki), pow. piski R 206, Ley 91, Choj 115, SG VII 74; Nowa nazwa powstała po 1471 r. Kęt 433 od i.o. *Niegosz* (od typu *Niegostaw*). W 1471 r. *Niegosch* otrzymał tu 10 włók na prawie chełmińskim, Kęt ib. Od imienia *Niegosz* spodziewamy się l.mn. *Niegosze*. Postać *Niegosy* należy wyjaśnić mazurzeniem i przejściem imienia do deklinacji męskiej twar-dotematowej.

Pełki, pow. piski R 234, Ley 92, Choj 119, SG VII 940; *Pelken* zał. 1495 Kęt 439 od i.o. *Pelka* Tazs 114. W 1495 r. Janek *Pelka* wraz z innymi otrzymał tu 10 włók na prawie magdebskim, Kęt ib.

Rostki (daw. Bartoszewo i Bartosze), pow. piski R 274, Ley 92, Choj 125, *Rostki* al. *Bartosze* SG IX 797; Lokacja w 1484 r. jako *Bartuschoiv* (czytaj: Bartoszewo), *Rostki* 1515 Kęt 438 od i.o. *Rostek* Tazs 119. Jerzy v. Kolbitz, wójt piski, sprzedał Marcinowi *Rostkowi* w 1515 r. 4 włoki na prawie takim, jakie ma wieś *Rostki*, Kęt ib.

Rostki, pow. giżycki R 274, Ley 43, Choj 125, SG IX 797; *Rostken* 1483 Kęt 475.

Sędk i, pow. eicki R 286, Ley 127, Choj 127, SG X 472; *Sędtki*, *Sentken* 1566 Kęt 450 od i.o. *Sędek* Tazs 120. W 1472 r. Walter Kiekierzyc, wójt lecki, nadał Pawłowi *Sędkowi* i innym 15 włók w *Sędkach* na prawie magdebskim. Ludzie o nazwisku *Sędek* żyli tu jeszcze w XVI wieku, Kęt ib.

Sobiechy, pow. węgorszewski R 299, Ley 120, Choj 128, SG X 942; *Sobiechen*, *Sobiechswolla* zał. 1562 Kęt 534 od i.o. *Sobiech* (od typu *Sobiestaw*) Koz N 36.

Sulimy, pow. giżycki R 318, Ley 44, Choj 130, SG XI 571; *Sullim* zał. 1563 Kęt 495 od i.o. *Sulim* Tazs 125.

Sulimy, pow. piski R 318, Ley 93, Choj 130, SG XI 571; *Sulimen* zał. 1535 Kęt 444.

Włosty, pow. piski R 362, Ley 201, Choj 137, SG XIII 721; *Flost* 1471 Kęt 427 od i.o. *Wlost* Tazs 131. W 1471 r. nadano tu Marcinowi, Andrzejowi i Jakubowi *Flostoffcin* (= *Wlostowcom*) i innym 34 włoki na prawie magdebskim, Kęt ib.

Włosty, pow. gołdapski R 362, Ley 201, Choj 137, SG XIII 721; *Flosten* zał. 1584 Kęt 542.

Wojnasy, pow. olecki R 363, Ley 143, Choj 137, SG XIII 751; *Woynassen* XVI wiek Kęt 525 od i.o. *Wojtek* *Wojnas*, założyciela wsi przed 1600 rokiem, Kęt ib. Imię to jest zdrobieniem od typu *Wojciech*, a lekcja Kętrzyńskiego

z s (pisanym ss) raczej słuszna, por. i. o. *Bialas, Bielas, Boras, Grzywas* itp. Koz N 8. Zresztą może to być pierwotny *Wojnasz* z typowym hipokorystycznym formantem *-asz*, tylko z mazurzeniem. W takim razie forma *Wojnasy* świadczyłaby o fleksyjnej konsekwencji mazurzenia, o przejściu wyrazu do męskiej deklinacji twar dotęmatowej. SG XIII 751 podaje też obcczną postać *Wojnasze*, podciągniętą do normy ogólnopolskiej, z odejściem od nazwy gwarowej.

Wojny, pow. piski R 364, Ley 94, Choj 137, SG XIII 758; *Voynen* 1471 Kęt 427 od i. o. *Wojen* Tasz 131.

5) Tylko jedna nazwa mazurska pochodzi od imienia imiesłowowego: *Borzymy*, pow. eiłki R 20, Ley 122, Choj 89, SG I 341; *Borsimmen* 1503 Kęt 458 od i. o. *Borzym* Tasz 94. W 1503 r. wielki mistrz Fryderyk książę miśeński nadał tu braciom Janowi i Grzegorzowi *Borsim* (= Borzymom) 50 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

6) Bardzo duży mazurskich i warmińskich nazw rodowych utworzono od imion jednoczłonowych względnie od nazwisk odapelatywnych, np.

Babki Gąseckie, pcw. olecki R 2, *Babki Gąskie* Ley 138, *Babki Stare* Choj 86, *Babki pod Gąskami* SG I 75; *Babken* zał. 1476 Kęt 502 od i. o. *Babka*. Wieś założyli w 1476 r. Piotr *Babigk* (= Babka) i Stefan *Babka*, Kęt ib.

Barany, pow. olecki R 4, Ley 138, Choj 87, SG I 105; *Barannen* zał. 1562 Kęt 517 od i. o. *Baran*. Wieś założył w 1562 r. Stanick *Baran*, Kęt ib.

Barany, pow. eiłki R 4, Ley 124, Choj 87, SG I 105; *Barann* 1516 Kęt 461. Rudolf v. Diepoltkirchen, komtur ryński, nadał w 1516 r. Marxowi Keyperowi 4½ włóki, które przypadły Zakonowi na skutek śmierci Stefana *Barana*, Kęt ib.

Białuty, pow. działdowski SG I 197; *Bayluthi* (zamiast *Byaluthi*) zał. 1371 Kęt 316 od i. o. *Białuta* Koz N 47.

Brzózki (Wielkie i Małe), pow. piski R 26, Ley 86, Choj 90, SG I 420; *Brzosken* zał. 1471 Kęt 430 od i. o. *Brzózka*. Zygfryd Flack v. Schwarzburg, komtur baldzki, nadał tu w 1471 r. braciom Pawłowi i Jencke (= Jenkowi) *Broszka* (= Brzózkom) 13 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib. Dokument lokacyjny pozwała tę nazwę uznać za rodową. Gdybyśmy tego dokumentu nie mieli, uważalibyśmy taką nazwę za topograficzną.

Bujaki, pow. ostródzki R 28, Ley 73, Choj 90, SG I 454; *Bujaki* zał. 1545 Kęt 380 od i. o. *Bujak* Koz N 62.

Chełchy, pow. eiłki R 33, Ley 124, Choj 91, SG I 552; *Chelchen* 1523, *Kelchen* 1552, *Dworacken* Kęt 449 od i. o. *Chełch* Zier 130. W 1552 r. mieszkała tu wdowa po Wojtku *Kellich* (= Chełchu) Kęt ib.

Chełchy, pow. olecki R 33, Ley 138, 143, Choj 91, SG I 552; *Chelchen* 1558 Kęt 513—514.

Chruściele, pow. eiłki R 37, *Chrościele* Ley 125, SG I 646, *Chróściele* Choj 91; *Chroschzillen* zał. 1483 Kęt 454 od i. o. *Chróściel*. W 1483 r. Jan *Chróściel* założył tę wieś, Kęt ib.

Chwilce nie istniejąca dziś wieś, która leżała w daw. pow. działdowskim; *Quylicz*, *Quelicz*, *Filicz* zał. 1350 Kęt 313 od i. o. *Chwilce*: *Chwilcz* 1444 Koz N 53. W 1350 r. Gunter v. Hohenstein, komtur ostródzki, nadał tu 20 włók chełmińskich Hans *Quylicz* (= Janowi Chwilcowi) Kęt ib.

Cichy, pow. olecki R 38, Ley 138, Choj 91, SG I 674; *Czichen* 1564 Kęt 522 od i. o. *Cich* Tasz 96.

Ciernie (daw. Grądzkie), pow. piski R 40, Ley 87, Choj 91, SG I 691; *Grontzke* 1501, *Sczirnen*, *Ziernen* 1560 Kęt 440 od i. o. *Cierni*. W 1501 r. Jerzy v. Kolbitz, wójt piski, sprzedał trzem braciom, m. in. *Sczirne* (= Cierniowi) 15 włók w Grontzke, Kęt ib. Nazwa ta, podobnie jak *Brzózki*, nie jest więc topograficzna.

Cudnochy, pow. mragowski R 41, Ley 59, Choj 91, SG I 714; *Zudnochen* zał. 1435 Kęt 470 od i.o. *Cudnoch*. W 1435 r. Mikołaj *Cudnoch* założył tę wieś. Kęt ib.

Cybulki, 1. pow. giżycki, 2. pow. ełcki R 41, Ley 43, 123, Choj 91, SG I 718; *Ziebulken* zał. 1473 Kęt 500 od i.o. *Cybulka*. W 1473 r. Maciej *Cybulka* założył wieś. Nie udało mi się ustalić, o które Cybulki chodzi w zapisach Kętrzyńskiego.

Długosze, pow. ełcki R 56, Ley 125, Choj 94, SG II 40; *Długoschen* zał. 1482 Kęt 435 od i.o. *Długosz*. Wieś założył w 1482 r. Jan *Długosz*, Kęt ib.

Dmussy, pow. piski R 56, Ley 87, Choj 94, SG II 44; *Demussen*, *Mussen*, *Mussow* zał. 1495 Kęt 427 od i.o. *Dmus* od *dme*, *dać* lub *Dymus* od *dymać*. W 1495 r. Hieronim v. Gebesattel, komtur baldzki, nadał tu 10 wiók Jakubowi *Dimussy* (= *Dmusowi* lub *Dymusowi*), Mikołajowi *Mussen* (*Dmusowi*) i innym, Kęt ib.

Drygaly, pow. piski R 63, Ley 87, Choj 94, *Drygaly* al. *Drygale* SG II 178; *Drigallen* 1436, *Drigelsdorf* 1438 Kęt 423 od i.o. *Drygał*, raczej *Drygala* zniekształcone przez krzyżackiego kancelistę. W 1436 r. Martzym *Drygał* nadał tu Staškowi i jego potomkom 6 wiók na prawie chełmińskim, Kęt ib. *Drygaly* to jedna z nielicznych mazurskich nazw rodowych, od której przymiotnik jest utworzony z formantem *-ski*: *drygalski*, a nie z rozszerzonym *-owski*, *-ewski*, lub *-iński*.

Dworaki, oboczna, przejściowa i późniejsza nazwa wsi Chełchy w pow. ełckim (zob. wyżej); *Dworacken* Kęt 449 od i.o. *Dworak*. W 1552 r. jednym z posiadaczy Chełch był Benicke (= Bieniek) *Dworak*, Kęt ib.

Dziubiele i Dziubiele Małe, pow. piski R 67, Ley 99, Choj 95, SG II 299; *Dziebellen* 1542 Kęt 479 od i.o. *Dziubiel* Koz N 74.

Gąski, pow. olecki R 73, Ley 139, Choj 97, SG II 512; *Gunsken* zał. 1539 Kęt 507 od i.o. *Gąska*. W 1539 r. wieś założył Marcin *Gąska* i jego syn Stanisław, Kęt ib.

Gębalki, pow. giżycki R 73, Ley 41; *Gembalken* zał. 1566 Kęt 445 od i.o. *Gębalka*. W 1566 r. książę Albrecht nadał tu 2 wióki Janowi *Gębalec*, Kęt ib. Kętrzyński lokalizuje tę wieś w daw. pow. piskim i sądzi, że ta wieś zaginęła. O Gębalkach giżyckich nic nie wspomina. Chyba chodzi tu o tę samą wieś.

Gorzekały, pow. ełcki R 83, Ley 123, Choj 98, SG II 729; *Gorzekallen* zał. 1542 Kęt 479 od i.o. *Gorzekata*. W 1542 r. wieś założyli Michał, Adam i Maciej *Gorzekalowie* z Zalesia w pow. piskim, Kęt ib.

Gryzy, pow. olecki R 94, *Gryzy* al. *Gryzowa Wola* Ley 139, *Gryze* Choj 100, *Gryza* SG II 887; *Griesen* zał. 1566 Kęt 523 od i.o. *Gryza*. W 1566 r. wieś założył Jan Stanig (= Stańko) *Gryza* z Szof, Kęt ib. Nazwy podane przez Chojnackiego i SG są zniekształcone. O typie rodowym nazwy rozstrzyga najstarszy zapis oraz gwarowa postać mazurska, którą podaje na pierwszym miejscu Leyding-Mielecki.

Guzki, pow. ełcki R 96, Ley 124, Choj 100, SG II 919; *Gusken* zał. 1476 Kęt 452 od i.o. *Guzek*. W 1476 r. Jan *Guzek* założył tę wieś, Kęt ib.

Guzki (daw. Zdrojewskie), pow. piski R 96, Ley 89, Choj 100, SG II 919; *Sdroieffsken* zał. 1471 Kęt 434 od i.o. *Guzek*. W 1471 r. Zygfryd Flach v. Schwarzburg, komtur baldzki, nadał Jerzemu *Guzkowi* (w dokumencie mylnie *Puszke* zamiast *Guszke*) 10 wiók na prawie magdeburskim w *Sdroieffsken*, Kęt ib.

Guzy, pow. olecki R 96, Ley 139, Choj 100, SG II 921; *Gusen* zał. 1563 Kęt 519 od i.o. *Guz* z Mazowsza ZDz XVI 92. Widzimy, że dwie wsie *Guzki*

nie mają nazw zdrobnień od *Guzy*. Leżą daleko od siebie i zostały założone przez ludzi o nazwiskach *Guz* i *Guzek*.

Jeże, pow. piski R 110, Ley 88, Choj 103, SG III 582; *Jeschen* zał. 1445 Kęt 424—425 od i.o. *Jeż*. W 1445 r. Stańko *Jeżko* i bracia założyli tę wieś, Kęt 227, 424. W dokumencie lokacyjnym imię założyciela wsi jest wyjątkowo podane w ludowej postaci zdrobniejszej, podczas gdy sama nazwa miejscowa nie ma formy z deminutywnym przyrostkiem *-k-*.

Kołąki, pow. olsztyński R 133, Ley 69, Choj 106, SG IV 271; *Kolaken* al. *Pralisdorf* 1567 Kęt 552 od i.o. *Kolak*, *Kolakowski*. W 1567 r. biskup warmiński Stanisław Hozjusz nadał Aleksemu, Feliksowi, Lenartowi i Marcinowi *Kolakowski* spustoszałą wieś *Pralisdorf*. Nazwisko *Kolakowski* pochodzi od nazw miejscowych *Kołaki*, których na Mazowszu jest aż 9. Żyli jednak na terenie Mazur w Giżach ludzie o nazwisku *Kołąk*, np. Jakub *Kołąk*, Paweł *Kołąk* w 1719 r., Kęt 525, 552.

Kołpaki, pow. olsztyński R 134, Ley 69, Choj 106, SG IV 288; W 1574 r. kapituła warmińska nadała Grzegorzowi *Kołpakowi* 3 włóki uprawiane i pół nad jeziorem Linówko na prawie chełmińskim, Kęt 554.

Kopisze al. Kinort, pow. piski Choj 106, SG IV 382, Kobusy R 130, *Kopisze* al. *Kobusy* Ley 91; W 1538 r. ks. Albrecht odnowił Wojtkowi *Kopiszowi* przywilej na 10 wiół kupionych w Kinorcie, Kęt 444.

Kosaki, pow. piski R 138, Ley 94, Choj 106, SG IV 438; *Kossack* zał. 1476 Kęt 436 od i.o. *Kosak*. W 1476 r. komtur baldzki, Zygfryd Flach v. Schwarzburg, nadał m.in. Mściszewi i Niemierzy *Kosakom*, braciom i ich potomkom 7 wiół na prawie magdeburskim w *Kosakach*, Kęt ib.

Kowale Oleckie, pow. olecki R 141, Ley 141, *Kowale* Choj 107, *Kowale* al. *Świątajno* SG IV 506; *Schwentainen* al. *Kowahlen* zał. 1554 Kęt 512—513 od i.o. *Kowal*. W 1554 r. Szczepan *Kowal* założył wieś nad jeziorem Świątajno, Kęt ib. Nie jest to więc nazwa służebna oznaczająca osadę zawodowych kowali.

Kożuchy i Kożuchy Małe, pow. piski R 142—143, *Kożuchy* al. *Kożuchy Duże* i *Kożuchy Małe* Ley 90, *Kożuchy* Choj 107, SG IV 577; *Koszuhen* 1435 Kęt 422—423 od i.o. *Kożuch* Koz N 40.

Kożuchy (Wielkie i Małe), pow. giżycki R 142—143, Ley 40—41, Choj 107, SG IV 577; *Kosuchen* 1549 Kęt 493.

Kucze, pow. olecki R 152, Ley 141, Choj 108, SG IV 841; *Kutzen* 1615 Kęt 523 od i.o. *Kucz* z Mazowska Zier 234. Zapis w dokumencie z *tz = c* oddaje gwarową wymowę mazurzącą.

Kulisze (dziś Kulesze), pow. ełcki R 152, Ley 125, Choj 108, *Kulisze* al. *Kulesze* SG IV 866; *Kulischen* Kęt 463 od i.o. *Kulisz*. W 1558 r. ks. Albrecht nadał Mikołajowi *Kuliszowi* 7^{1/2} wiół w Rękusach, Kęt ib.

Kupisze al. Zabieline, pow. piski SG IV 887, *Zabieline* R 374, Ley 88, Choj 138; *Cupischen*, *Kopischen* zał. 1471 Kęt 434 od i.o. *Kupisz*: *Kupysch* 1440 Koz N 2.

Leleszki, pow. szczycieński R 158, Ley 112, Choj 109, SG V 131; *Lelischen*, *Leleschkendorf* zał. 1381 Kęt 385 od i.o. *Leleszka* 1411 Koz N 35.

Lepaki (Wielkie i Małe), pow. ełcki R 158, Ley 127, Choj 109, SG V 149; *Lepacken* 1483 Kęt 452—453 od i.o. *Lepak*. W 1483 r. Jerzy Ramung v. Ramek, komtur ryński, nadał tu Piotrowi i Tomkowi *Lepakom* 15 wiół, a w 1562 r. ks. Albrecht nadał Andrzejowi *Lepakowi*, komornikowi straduńskiemu, 4^{1/2} wiół w *Lepakach* na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Leśniki, pow. olecki R 160, Ley 140, Choj 109, SG V 165; *Leschnicken* Kęt 509 od i.o. *Leśnik*. Jan *Leśnik* z Kukowa kupił tu w 1562 r. 4 wiółki boru, Kęt ib. Skoro ten człowiek kupił bór, *Leśnik* mogło być jego przewiskiem od zamieszkania w lesie. W każdym razie jest to nazwa rodowa, derywowana

od nazwy osobowej, a nie nazwa służebna, oznaczająca osadę zawodowych leśników.

Lisy, pow. piski R 166, *Ley* 87, Choj 111, SG V 322—323; *Lissen* zał. 1465 Kęt 428 od i. o. *Lis*. W XVI wieku mieszkał tu Jakub *Lis*, od którego lub jego przodków powstała nazwa wsi, Kęt ib.

Łoje, pow. ełcki R 175, *Ley* 125, Choj 112, SG V 685; *Loyen* zał. 1504 od i. o. *Łój*. W 1504 r. Rudolf v. Diepolskirchen, komtur ryński, nadał tu *Michałowi* i *Maciejowi Łojom* 7½ włóki, Kęt 459.

Lysonie, pow. piski R 179, *Ley* 91, Choj 112, SG V 868; *Springe* 1450, *Lisonie* Kęt 473 od i. o. *Łysoń*. W 1550 r. właścicielem wsi był *Maciej Łysoń*, Kęt ib.

Machary, pow. mragowski R 179, *Ley* 56, Choj 112, SG V 872; *Macharren* zał. 1570 Kęt 417 od i. o. *Machara* Koz N 91.

Marchewki, pow. piski R 183, *Ley* 86, Choj 113, SG VI 104; *Marcheffken* zał. 1509 Kęt 441 od i. o. *Marchewka*. W 1509 r. Jerzy v. Kolbitz, wójt piski, sprzedał tu *Wawrzyńcowi Marchewce* 20 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Masty, pow. piski R 185, SG VI 168, *Maszty* *Ley* 91; *Mast* zał. 1471 Kęt 433 od i. o. *Masta*, por. czeskie *Masta* 1398 MJ V 237. Podana przez *Leydinga-Micleckiego* gwarowa postać *Maszty* wykazuje hiperpoprawne odmazurzenie.

Mrozy (Wielkie i Małe), pow. ełcki R 200, *Ley* 127, Choj 115, SG VI 770; *Mrosen* 1473 Kęt 451 od i. o. *Mróz*: *Jendris Mros* Kęt 497.

Miechy, pow. giżycki R 187, *Ley* 42, Choj 114, *Miechy* al. *Kurczątka* SG VI 326; *Kursundtken, Miechen* zał. 1508 Kęt 491 od i. o. *Miech* na Mazowszu MZH nr 1038.

Myszki, pow. piski R 201, *Ley* 91, Choj 115, SG VI 842; *Miszken* zał. 1449, *Myszky* 1505 Kęt 426—427 od i. o. *Myszka*. W 1449 r. Eberhard v. Wesenthou, komtur baldzki, nadał *Klimkowi Myszcze* 13 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Nagórki (dziś Górkki), pow. piski R 86, *Ley* 88, Choj 98, *Nagórki* al. *Górkki* SG VI 874; *Surken, Nagurken* zał. 1480 Kęt 431 od i. o. *Nagórka*. W 1480 r. Zygfryd *Flach* v. *Schwarzburg*, komtur baldzki, nadał tu *Mikołajowi Nagórcie* i innym 12 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Piecki, pow. mragowski R 236, *Ley* 57, Choj 120, SG VIII 71; *Petzendorf* zał. 1401, *Peitschendorf* 1448 Kęt 411 od i. o. *Petze* (Piec) z *Muszak*, któremu *Ulryk* v. *Jungingen* nadał w 1401 r. na prawie chełmińskim 60 włók, Kęt ib.

Pieczarki, pow. węgorszewski R 237, *Ley* 117, Choj 120, SG VIII 72; *Pieczarken* 1481 Kęt 530 od i. o. *Pieczarka*. W 1481 r. *Marcin Pieczarka* nabył tu 1 włókę, hutę żelaza i młyn na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Pieczonki, pow. giżycki R 237, Choj 120, SG VIII 73; *Pieczonka* *Ley* 41; *Pieczunken* zał. 1554 Kęt 493 od i. o. *Pieczonka* z *Mazowska Zier* 294. Gwarowa postać *Pieczonka* jest wtórna i polega na adideacji do tak samo brzmiącego wyrazu pospolitego.

Piętki, pow. ełcki R 238, *Ley* 122, Choj 120, SG VIII 121; *Piendtken, Piuntken* zał. 1539 Kęt 507 od i. o. *Piętka*: *Paweł Piętka* z *Piętek* 1619, Kęt ib.

Pilchy, pow. piski R 239, *Ley* 92, Choj 120, SG VIII 133; *Pilchen* zał. 1465 Kęt 429 od i. o. *Pilch*. W 1465 r. *Tomek* i *Janek Pilchowie* otrzymali ostrów zwany *Pilchen* z 16 włókami nad *Jeziorem Warszawskim*, Kęt ib.

Plewki, pow. ełcki R 241, *Ley* 141, Choj 121, SG VIII 262; *Pleffki* 1562 Kęt 512 od i. o. *Plewka*: *Grześ Plewka* z *Giżycka* 1719, Kęt 525.

Piozy, pow. szczytyński R 243, *Ley* 113, Choj 121, SG VIII 326; *Plosse* 1571 Kęt 350 od i. o. *Pioza* 1577 *ŹDz* XIV 186.

Pożegi, pow. piski R 253, *Ley* 92, Choj 122, SG IX 7; *Poschegen* zał. 1448

Kęć 425 od i.o. *Požega*. W 1448 r. nadano tu Andrzejowi *Poszego* (Pożedzc) i jego bratu Stanisławowi 10 wiók na prawie magdeburskim, Kęć ib.

Przytuły, pow. olecki R 261, Ley 186, Choj 123, SG IX 240; *Przitullen* al. *Ginowiwoła* 1564 Kęć 521 od i.o. *Przytuła* Koz N 79, spotykanego też na Mazowszu, Zier 312.

Przytuły, pow. szczycieński R 261, Ley 186, Choj 123, SG IX 240; *Przitullen* zał. 1436 Kęć 398.

Przytuły, pow. węgorzewski R 261, Ley 186, Choj 123, SG IX 240; *Przitullen* 1569 Kęć 539.

Raczkki (Wielkie i Małe), pow. olecki R 264, Ley 139—140, Choj 123, SG IX 372; *Retzken* 1560 lub 1566 Kęć 516 od i.o. *Reczek* (północnopolski gwarowy odpowiednik ogólnopolskiego imienia *Raczek*) 1580 ŻDz XVII 77. Pierwotny zapis wsi z *tz = c* wskazuje na postać mazurzącą.

Rybitwy, pow. piski R 280, Ley 92, Choj 126, SG X 58; *Ribitphe* zał. 1465 Kęć 429 od i.o. *Rybitwa*. W 1465 r. Ulryk v. Ottenberg, wójt piski i łecki, nadał Chelminowi *Rybitwowi* (= Rybitwie), w oryginalu: Fischer, 10 wiók na prawie chelmińskim, Kęć ib. Trudno powiedzieć, czy nazwisko właściciela jest polską kalką nazwiska niemieckiego, czy też odwrotnie. W każdym razie pierwsza wzmianka o wsi ma postać polską. Dokument lokacyjny mówi nam, że jest to nazwa rodowa, a nie służebna od zajęcia ludności.

Rzeźniki, pow. piski R 283, Ley 91, Choj 126, SG X 157; *Resczniki* zał. 1552 Kęć 481 od i.o. *Rzeźnik*. W 1552 r. Jan i Stańko *Rzeźnikowie* założyli wieś, Kęć ib.

Sikory Ostrokolskie, pow. eicki R 290, Ley 124, *Sikory* Choj 127, SG X 607; *Schikorn* 1564 Kęć 464 od i.o. *Sikora* na Mazowszu 1437 Zakr II nr 2533. Również na Mazurach nazwisko to jest poświadczane, np. soltys Józef *Sikora* w Iwaśkach 1539, Kęć 507.

Sikory Juskie, pow. eicki R 290, *Sikory* Jeziorne Ley 128, *Sikory* Choj 127, SG X 608; *Sikorren* 1556 Kęć 505.

Skorupki, pow. giżycki R 293, Ley 43, Choj 123, SG X 703; *Skoruppen*, *Skorupken* zał. 1494 Kęć 476 od i.o. *Skorupka* na Mazowszu 1426 Zakr I nr 1942.

Snopki, pow. piski R 299, Ley 94, Choj 128, SG X 937; *Snupken* zał. 1515 Kęć 442 od i.o. *Snopek*. W 1515 r. Janik *Snopek*, borowy piski, otrzymał tu młyn i karcznię, Kęć ib.

Sobole, pow. olecki R 300, Ley 141, Choj 128, SG X 950; *Sobollen* zał. 1471 Kęć 498 od i.o. *Sobol* na Mazowszu 1521 MZH nr 963.

Starosty, pow. olecki R 308, Choj 129, SG XI 266; *Starosten* 1619 Kęć 507 od i.o. *Starosta*. Mikołaj *Starosta* otrzymał tu ziemię w 1563 r., a od 1619 r. wieś zwie się *Starosty*, Kęć ib.

Sypitki, pow. eicki R 320, Ley 128, Choj 130, SG XI 746; *Schipitchen* zał. 1483 Kęć 455 od i.o. *Sypitka*: Jakub *Sypitka* założyciel wsi w 1483 r., Kęć ib.

Świdry, pow. olecki R 330, Ley 142, Choj 132, SG XI 650; *Schwiedern* zał. 1563 Kęć 520 od i.o. *Świder* na Mazowszu MZH nr 697.

Świdry, pow. giżycki R 330, Ley 44, Choj 132, SG XI 650; *Schwiddern* ok. 1555 Kęć 494.

Świdry, pow. piski R 330, Ley 93, Choj 132, SG XI 651; *Schwider* 1471, 1476 Kęć 434.

Wilki, pow. piski R 358, Choj 137, SG XIII 475; *Wilken* zał. 1445 Kęć 424 od i.o. *Wilk*. W 1445 r. bracia Jan, Michał i Stanisław *Wilkowic* (w oryginalu *Wolf*) zakładają tu wieś, Kęć ib. Co do pierwotności nazwiska Wilk czy Wolf zob. Rybitwy.

Włosiki, wieś dziś nie istniejąca, leżała w daw. pow. piskim; *Wlusicgk*

zał. 1476 Kęt 436 od i. o. *Włósik*. W 1476 r. Jerzy *Włosik* otrzymał tu 4 włóki, Kęt ib.

Woszczelki (daw. Nowy Małkiń, dziś *Woszczele*), pow. eicki R 366, Ley 126, Choj 137, SG XIV 9; *Woschtzilcken* 1600 Kęt 426 od i. o. *Woszczelka*: Marcin *Woszczelka* otrzymał w 1538 r. wieś Nowy Małkiń, Kęt ib.

Wyszowate, pow. giżycki R 373, Ley 44, *Wyszowate* Choj 138; *Wiszwatzen* zał. 1475 Kęt 489 od i. o. *Wyszowaty*. Michał *Wyszowaty* dostał tu w 1475 r. 8 włók, a Maciej *Wyszowaty* 5 włók, Kęt ib. W podanym przez Chojnackiego refleksie *Wyszowate* widać mazurzenie. Rospond podaje od tej nazwy dopełniacz *Wyszowatego*. Od nazwy wsi *Wiszwowate* w pow. szczuczyńskim na Mazowszu dopełniacz brzmi *Wiszwowatych*, co wskazuje na formę pluralną. Również pierwszy zapis wsi w pow. giżyckim z niemiecką końcówką *-en* mówi nam o pluralności i rodowości nazwy.

Załużki, pow. nidzicki R 378, Ley 63, Choj 139, SG XIV 359; *Salussken* istniejące w 1351 r., przywilej z 1359 r. Kęt 333—334 od i. o. *Załużka* na Mazowszu: Albertum *Załużka* de *Zalussy* 1493 MZH nr 726. W 1359 r. Winryk v. Kniprode nadał tu 30 włók chełmińskich *Saluskenn* Kindern (*Załużkom* dzieciom), Kęt ib.

Żelazy, pow. eicki R 390, Ley 128, Choj 141, SG XIV 765; *Schelasen* 1469 Kęt 450 od i. o. *Żelazo* na Mazowszu PNM 70.

Żelazki, pow. eicki R 389, Ley 127, Choj 141, *Żelazy* al. *Żelazki* SG XIV 765; *Sielaszken*, *Selaschen*, *Schelesen* 1564 Kęt 520.

7) Dalsza dość liczna grupa nazw rodowych została utworzona od mniej lub więcej spolszczonych imion chrześcijańskich, np.

Bartki, pow. olecki R 5, Ley 138, Choj 87, SG I 110; *Bartken* zał. 1511 Kęt 503 od i. o. *Bartek* (od *Bartholomeus*).

Bartki, pow. ostródzki R 5, Ley 73, Choj 87, SG I 110; Początkowo wieś nosiła nazwę rodową pruską: *Wissothen* 1365, *Weisbuthen* 1419, *Wischuten* 1426 Kęt 300. Rdzeń nazwy jest ten sam co w pr. i. o. *Wissegaude*, *Wissebit*, *Wisserville*, *Wisse Ger* 203—204, ale nazwa miała inny przyrostek. Zapis z 1365 r. wskazuje na *-ot-*, por. *Leydote*, *Nabote*, zaś zapisy z 1419 i 1426 r. na *-ut-*, por. *Kellutte*, *Sandutte Ger* 255, 258. Nazwa *Bartken* od i. o. *Bartek* pojawia się po 1426 r. Kęt 300.

Bartosze, pow. eicki R 5, Ley 122, Choj 87, SG I 112; *Bartoschen* zał. 1451 Kęt 451 od i. o. *Bartosz* (od *Bartholomeus*). W 1471 r. Walter Kiekierzyc, wójt fecki, nadał tu Jerzemu, synowi *Bartosza*, jego braciom i innym 30 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Bienie, pow. eicki R 11, Ley 122, Choj 88, SG I 219; *Bienie* ok. 1574 Kęt 464 od i. o. *Bień* (od *Benedictus*).

Bieńki, dwór w pow. mragowskim Ley 52, Choj 88, SG I 219; *Bienken* zał. 1616 Kęt 418 od i. o. *Bieniek*. Wieś założył w 1616 r. młynarz Jerzy *Bienke*, *Bönigk* (= *Bieniek*), Kęt ib. Nie jest to więc nazwa zdrobniała od powyższych *Bieni*.

Biernatki, pow. morąski R 12, Ley 45, Choj 88; *Bornadtken* XVII wiek Kęt 568 od i. o. *Biernat* (od *Bernard*).

Czyprki, pow. piski R 48, Ley 90, Choj 92, *Czyprki* al. *Cyprki* SG I 884; *Czipricken* XVI wiek Kęt 440 od i. o. *Cyprek* (od *Cyprian*) występującego też na Mazowszu Zier 141. Jan *Czipreck* i Stańko *Czipreck* nabyli tu w 1507 r. 5 włók, Kęt ib. Nagłosowe cz w nazwie *Czyprki* jest hiperpoprawnością od mazurzenia.

Czyparki, pow. giżycki R 48, Ley 41, Choj 92, Czyparki al. Cyparki SG I 884; Zipperken 1561 Kęt 495. Zapis w dokumencie niemieckim przez z potwierdza pierwotne brzmienie Cyparki, a nie Czyparki.

Fręcki, pow. szczycieński R 69, Choj 96, SG II 408, Fręcł Ley 109; Frantzke 1565 Kęt 400 od i.o. zdrobniałego od *Franciscus*, lecz poddanego wzajemnym substytucjom polsko-niemieckim. Głoska c (zapisana w dokumencie z 1565 r. przez tz) jest dowodem zależności od niem. *Franz*. O adaptacji *Franz* świadczy też ę w obecnej polskiej nazwie wobec niem. połączenia *an*. Natomiast format z podstawowym -k- w części sufiksальной jest w tej hybrydzie elementem polskim. Staropolskie zdrobnienie *Franciszka* brzmiało *Fręcłek*, a nie *Fręcł*.

Grzegorz, pow. piski R 94, Ley 88, Choj 100, SG II 889; *Gregersdorf* zał. 1437 Kęt 471 od i.o. *Grzegorz*.

Grzegórzki, pow. piski R 94, Ley 62, Choj 100, SG II 890; *Gregersdorf* zał. 1359 Kęt 336 od i.o. *Grzegorz*. Winryk v. Kniprode nadał *Grzegorzowi* Sesnowite (alias Sossenwit) 18 włók w ziemi sasińskiej, Kęt ib. Nie jest to nazwa zdrobniała od *Grzegorza* w pow. piskim. Powstała zresztą prawie 100 lat wcześniej niż *Grzegorz*. Kętrzyński wykazał, że na Mazurach fundatorów nazywano imionami zdrobniałymi, Kęt 234. Tak więc *Grzegorz* Sesnowite był zapewne nazywany przez otoczenie *Grzegórzkiem* i *Grzegórzkami* nazywano jego potomków i ich wieś.

Idzki, pow. piski R 97, Ley 89, Choj 101, SG III 243; *Idzken*, *Yczken* zał. 1471 Kęt 431 od i.o. *Idziek* (od *Idzi*). *Zygfryd* Flach v. *Schwarzburg*, komtur baldzki, nadał tu w 1471 r. *Idzkowi* (w dokumencie: *Itzig*) 10 włók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Jakuby (daw. Czarne Jakuby), pow. piski R 101, Ley 89, Choj 101, SG III 385; *Zarne Jacoben* zał. 1471 Kęt 432—433 od i.o. *Jakub Czarny*. Synowie *Jakuba Czarnego*, *Jakub Czarny* i *Janek Czarny* oraz krewni założyli tę wieś w 1471 r., Kęt ib. Początkowo nazwa wsi była utworzona od nazwiska i imienia założyciela. Z czasem odpadł człon odnazwiskowy.

Jaśki, pow. olecki R 105, Ley 139, Choj 102; *Jaschken* 1563 Kęt 518 od i.o. *Jasiek* (od *Jan*). W 1563 r. właścicielem wsi był *Jasiek* z *Kukowa*, Kęt ib.

Jebramki, pow. ełcki R 107, Ley 124, *Jebramy* SG III 544; *Jebramken* zał. 1495 Kęt 458 od i.o. *Jebram* (od *Abraham*) z północnopolskim rozwojem nagłosowego *ja-* w *je-*. Kętrzyński odczytał tę nazwę jako *Jabramki*, zacierając gwarową cechę mazurską.

Jedamki, pow. giżycki R 107, Ley 44, *Adamki* Choj 86, *Jadamki* SG III 544; *Jedamken* zał. 1513 Kęt 491 od i.o. *Adam*. Jednym z założycieli wsi w 1513 r. był *Adam* Cyprek, Kęt ib. Kętrzyński i tę nazwę odczytał jako *Jadamki*, zaolierając mazurski rozwój *ja-* w *je-*.

Jeniki, (u Kęt: Janiki) wieś dziś nie istniejąca, leżała w daw. pow. piskim pod *Myszkami*; *Jenichen* 1449 Kęt 426 od i.o. *Jenik* (od *Jan*) z północnopolskim rozwojem *ja-* w *je-*. Na podstawie oryginalnego zapisu możliwa jest też lekcja *Jenichy*, por. *Janich(owo)*, *Bienich*, *Jędrzych*, *Pawlich* i inne imiona chrześcijańskie zdrobniałe z formantem *-ich*, *Koz* N 36—37.

Jędrzejki, pow. ełcki R 110, Ley 122, Choj 103, SG III 588; *Yendreyken* ok. 1574 Kęt 464 od i.o. *Jędrzej* lub *Jędrzejek*.

Jurki, pow. olecki R 112, Ley 140, Choj 103, *Jorki* al. *Jurki* al. *Mituki* SG III 633; *Jurgcken* zał. 1560 Kęt 514 od i.o. *Jurek* (od *Jerzy*). W 1560 r. *Jureg*, *Jorek* *Kowalewski* z *Mituk* kupił tu ziemię celem założenia wsi, Kęt ib.

Kaspry, pow. szczycieński R 121, Ley 110, Choj 104, SG III 897; *Caspersgut* dokument lokacyjny z 1437 r. Kęt 398 od i.o. *Kasper*.

Kiliany, pow. olecki R 125, Ley 140, Choj 105, SG IV 97; *Kilianen* 1561, 1600, 1616 Kęt 517 od i. o. *Kilian*. W 1561 r. Michał *Kilian* nabył tu ziemię celem założenia wsi, Kęt ib.

Klimki, pow. wegorzewski R 127, Ley 119, Choj 105, SG IV 148: Pierwotnie *Tieselwohl* 1560, co Kęt 534 odczytuje jako *Tysłowa Wola*, od *Wilhelma Tiesel* von Daltitz, założyciela wsi. Po 1560 r. zmiana nazwy na *Klimki* od i. o. *Klimek* (od *Klemens*).

Kuźmy, pow. ełcki R 154, Ley 125, Choj 109, SG V 11; *Kusma* ok. 1574 Kęt 464 od i. o. *Koźma* MZH nr 534.

Lenarty, pow. olecki R 158, Ley 141, Choj 109, SG V 139; *Lehnarten* 1573 Kęt 524 od i. o. *Lenart* (od *Leonardus*) częstego na Mazowszu, np. Zier 238, War nr 1243 i nr 2093 itp.

Madejki, pow. ełcki R 179, Ley 125, Choj 112, SG V 892; *Madeyken* zał. 1483 Kęt 454—455 od i. o. *Madejko* (od *Amadeus*). W 1483 r. Jerzy Ramung v. Ramek, komtur ryński, nadał tu 5 włók Maciejowi *Madejce*, Kęt ib.

Michałki, pow. szczycieński R 187, Ley 112, Choj 113, SG VI 298; *Michelsdorf*, *Swanendorf*, *Schwanendorf* zał. 1391—1393 Kęt 395 od i. o. *Michał*. Konrad Wallenrod nadał tu w 1391—1393 r. *Michałowi* 10 włók na prawie chemińskim, Kęt ib. Co do pozornego zdrobnienia nazwy miejscowej por. Grzegórzki.

Mikołajki, pow. ełcki R 190, Ley 128, Choj 114, SG VI 401; *Nicolayken* zał. 1475 Kęt 500 od i. o. *Mikołaj*, częstego wśród polskich osadników na Mazurach, a szczególnie w pow. ełckim, Kęt 625. I ta nazwa nie musi pochodzić od człowieka, który się oficjalnie nazywał *Mikołajek*, np. ŻDz XIV 180, lecz od *Mikołaja*, którego pospólstwo i sąsiedzi zwali *Mikołajkiem*, por. Grzegórzki. Tymczasem znana miejscowość letniskowa *Mikołajki* pow. mragowski R 190, Ley 57, Choj 114, SG VI 400 wcale nie ma nazwy rodowej. Jest to nazwa kulturalna, pamiątkowa, utworzona od patrona kościoła, św. Mikołaja: *S. Niclos* 1444 Kęt 472, SG ib. Natomiast forma tej nazwy ukształtowała się zapewne analogicznie do najczęstszych na tym terenie nazw rodowych. Dla porównania od patrona kościoła św. Wojciecha pochodzi podgańska nazwa miejscowa brzmiąca *Święty Wojciech*, a nie **Wojciechy*, czy tym bardziej *Wojcieszki*. Na Pomorzu Gdańskim nazwy rodowe są bowiem bardzo rzadkie.

Pawliki, pow. nidzicki R 233, Ley 64, Choj 119, SG VII 902; *Pauliki*, *Paulczki*, *Paulken* istniały w 1436—1437 r. Kęt 347 od i. o. *Pawlik* (od *Paweł*) Koz N 66. Widzimy, że i ta wieś miała nazwę pozornie zdrobniałą *Pawliczki*.

Pietrasze, pow. gołdapski R 238, Ley 135, Choj 120, SG VIII 114; *Petrassen* zał. 1566 Kęt 539 od i. o. *Pietrasz* (od *Piotr*) Koz N 10. W 1566 r. wieś założył *Piotr Skomacki*, Kęt ib.

Pietrasze, pow. ełcki R 238, Ley 126, Choj 120, SG VIII 114; *Pietraschen* istniały w 1563 r. Kęt 520.

Pietrzyki, pow. piski R 238, Ley 94, Choj 120; *Pietzycken* zał. 1435 Kęt 423 od i. o. *Pietrzyk* (od *Piotr*).

Sykstyny, pow. mragowski R 320, Ley 59, Choj 130; *Sextin* zał. 1484 Kęt 468 od i. o. *Sekstyn*. W 1484 r. wieś założyli Jan *Sextyn* i Andrzej *Sekstyn*, Kęt ib.

Szczepanki, pow. giżycki R 322, Ley 44, Choj 130, SG XI 841; *Szczepanken* zał. 1495 Kęt 491 od i. o. *Szczepan* (od *Stephanus*). W 1495 r. wieś założył *Szczepan* z braćmi, Kęt ib. Co do nazwy pozornie zdrobniałej por. Grzegórzki.

Szymany (Wielkie i Małe), pow. szczycieński R 323, Choj 132, SG XII 114, *Szymany* i *Szymanki* Ley 110—111; *Simanen* 1448 Kęt 425 od i. o. *Szyman*, które nosił nabywca 30 włók w 1448 r., Kęt ib.

Szymki, pow. piski R 326, Ley 93, Choj 132; *Schemken* 1539 Kęt 507 od i.o. *Szymek* (od *Szymon*). Kętrzyński lokalizuje tę wieś w daw. pow. oleckim i sądzi o jej zaginięciu.

Urbancki dawniej dwie wsie tworzące dziś jedną w pow. oleckim R 344, Ley 143, Choj 134, SG XII 816; *Urbanen* XVI wiek Kęt 507, 513 od i.o. *Urban*. Jedną wieś założył w 1546 r. *Urban* z Wilkęs, a drugą w 1558 r. *Urban* Moeller, Kęt ib. I te wsie mają nazwy pozornie zdrobniałe.

8) Podobnie jak na Mazowszu i na Podlasiu występują na Mazurach wschodnich nazwy rodowe utworzone od nazwisk na *-ski*. Jest to typowe dla terenów późno kolonizowanych. Nazwiska na *-ski* były już produktywne, a tendencja do tworzenia nazw rodowych jeszcze żywa. O ile w dokumentach podlaskich widać w tych nazwach wahania między formą męskoosobową a niemęskoosobową (np. *Śrzedzieńscy* obok *Śrzedzieńskie*), to na Mazurach nazwy takie mają od razu formy rzeczowe. Nazw tych jest 10 na oznaczenie 15 wsi. Dopełniacz wszystkich tych nazw ma końcówkę *-ich*, co dowodzi o pluralnej formie rodowej.

Borawskie, pow. olecki R 18, Ley 138, Choj 89, SG I 308; *Borawskén* 1561 Kęt 516 od i.o. *Borawski*. W 1561 r. bracia Sobiech, Jakub i Jordan *Borawscy* otrzymali przywilej poświadczający, że ich ojciec, Piotr *Borawski*, nabył tu ziemię pod założenie wsi, Kęt ib. Rospond podaje niekonsekwentnie od wsi *Borawskie* dopełniacz *Borawskiego*, a od wsi *Borawskie* *Mate* dopełniacz *Borawskich* *Mających*. Na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród studentów WSP w Gdańsku, znających tego typu nazwy mazurskie, podlaskie i mazowieckie z praktyki, wiem, że wszystkie one mają formę mianownika l. mnogiej.

Dąbrowskie (daw. Milewskie) w *Dąbrowskich*, pow. olecki R 52 Ley 140, Choj 93, SG I 945; *Milewskén* al. *Dombroffskén* zał. 1562 Kęt 518 od i.o. *Dąbrowski*. Jakub *Dąbrowski* założył pobliską wieś Krzywe w 1563 r., Kęt ib.

Grądzkie Elckie, pow. elcki, w *Grądzkich* *Elckich* R 91, *Grądzkie* Ley 128, Choj 99, SG II 803; *Gruntzken* zał. 1484, w *Grądzkich* 1599 Kęt 456 od i.o. *Grądzki*. W 1484 r. wieś założyli Mikołaj, Paweł, Jakub i Jan *Grądzcy*, Kęt ib.

Grądzkie, w *Grądzkich*, pow. giżycki R 91, Ley 41, Choj 99, SG II 803; *Grontzky*, *Gruntzken* zał. 1554 Kęt 512 od i.o. *Grądzki* j.w.

Jeziorskie, pow. elcki R 110, Ley 127, Choj 102, SG III 579; *Jesiorowskén* zał. 1471 Kęt 499 od i.o. *Jeziorski*. W 1471 r. wieś założył Piotr *Jeziorski*, Kęt ib.

Karbowskie, do *Karbowskich*, pow. elcki R 118, Ley 127, Choj 104, SG III 334; *Quesaw* 1523, *Karwoffskén*, *Karboffskén* po 1523 Kęt 461—462 od i.o. *Karbowski*. W 1523 r. dobra wsi *Quesaw* otrzymał Maciej *Karbowski*, Kęt ib. Zapis z *-w-* jest wynikiem mazursko-mazowieckiego mieszania b z dwuwargowym w¹⁸.

Kowalewskie, w *Kowalewskich*, pow. giżycki R 141, Ley 42, Choj 107, SG IV 511; *Kowallewskén* 1566 Kęt 516 od i.o. *Kowalewski*. W pobliskich Miłukach mieszkał w 1560 r. Jurek, Jorek *Kowalewski*, Kęt 514.

Krzywińskie, w *Krzywińskich*, pow. węgorszewski R 150, Ley 121, Choj 108, SG IV 809; *Krzywintzken* zał. 1557 Kęt 534 od i.o. *Krzywiński*. W 1557 r. wieś założył Marcin *Krzywiński*, Kęt ib.

¹⁸ H. Friedrich, *Fonetyczna wymiana b z w i p z dwugwarowym f w świetle materialu mazowieckiego*, Sprawozdania z posiedzeń Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Warszawa 1937, ss. 42—58.

Lipińskie, w Lipińskich, pow. piski R 163, Ley 87, Choj 110, SG V 264—265; *Lipienszken*, *Lipiensken* dokument lokacyjny z 1471 r. Kęt 428 od i.o. *Lipiński*. W 1471 r. Maciej *Lipiński* i Marcin założyli tę wieś, Kęt ib.

Lipińskie, w Lipińskich, pow. cicki R 162, Ley 125, Choj 110, SG V 264—265; *Lipinsken* zał. 1483 Kęt 454. W 1483 r. Walek, Maciek, Aleksy, Rościśław i Piotr *Lipińscy* założyli tę wieś, Kęt ib.

Lipińskie, w Lipińskich, pow. giżycki R 163, Ley 42, Choj 110, SG V 264—265; *Lippinsken* zał. 1487 Kęt 490. W 1487 r. wieś założył Marcin *Lipieńczyk* (może *Lipiński* H. G.) z synami, Kęt ib.

Lipińskie, wieś dziś nie istniejąca, leżała w daw. pow. ryńskim, obecnym giżyckim SG V 264; *Lipinsken* 1550 Kęt 479. W 1550 r. *Lipiński* z Dupek nabył tę wieś, Kęt ib.

Lipińskie (dziś Olszewo), pow. olecki R 222, Ley 139, Choj 117, SG VII 509; *Olschöfen* 1563 Kęt 520. W 1563 r. Mikołaj *Lipiński* założył wieś nad Jeziorem Olszewskim, Kęt ib.

Milewskie (dziś Dąbrowskie), pow. olecki R 52, Ley 140, Choj 93, SG VI 425; *Milewsken* al. *Dombroffsken* zał. 1562 Kęt 518 od i.o. *Milewski*. W 1562 r. Stanisław *Milewski* założył wieś, Kęt ib.

Rosochackie, pow. olecki R 273, Ley 138, Choj 125, SG IX 760; *Rosochatzky* 1562 Kęt 501 od i.o. *Rosochacki*. W 1562 r. Wojtek *Rosochacki* z Czapel otrzymał tu bór pod założenie wsi, Kęt ib.

9) Znaczenie dla kolonizacji Mazur z Mazowsza mają nazwy rodowe powstałe od herbów szlachty mazowieckiej. Do wieku XVII są to nazwy następujące:

Bronaki, pow. olecki R 22, Ley 138, Choj 89, SG I 378; *Brunacken* istniały w 1568 r. Kęt 524 od i.o. i n. herb. *Bruđnak*, *Brunak*, *Bronak* MZH 358.

Bzury, pow. piski R 32, Ley 93, Choj 90, SG I 524; *Bschuren* 1538 Kęt 444 od i.o. i n. herb. *Bzura* MZH 360.

Cwaliny, pow. piski R 41, Ley 90, 93, Choj 91, SG I 716; *Zwallinen* zał. 1474 Kęt 227, 432 od i.o. i n. herb. *Cwalina* MZH 361. W 1474 r. wieś założył Michał *Cwalina*, a w XVI wieku mieszkali tu *Cwalinowie*, Kęt ib.

Doliwy, pow. olecki R 59, Ley 142, Choj 94, *Doliwy* al. *Doliwa* SG II 101; *Dolieffen* zał. 1558 Kęt 513 od i.o. i n. herb. *Doliwa* MZH 361—362.

Konopki (Wielkie i Małe), pow. giżycki R 135, Ley 41, 44, Choj 106, SG IV 349; *Gr. Konopken* zał. 1475, *Kl. Konopken* zał. 1491 Kęt 488, 490 od i.o. i n. herb. *Konopka* MZH 366.

Konopki, pow. piski R 134, Ley 91, Choj 106, SG IV 349; *Konopken* zał. 1519 Kęt 442.

Pomiany (też Trojany, dziś Jebramki), pow. piski. W 1480 r. Zygfryd Flach v. Schwarzburg, komtur baldzki, nadał na prawie magdeburskim Pawłowi *Pomanowi* 40 włók w *Pomianach* Kęt 427 od i.o. i n. herb. *Pomian* MZH 373. Liczni *Pomanowie* żyli w pow. szczycieńskim, Kęt 403.

Pomiany, pow. olecki R 249, Ley 140, Choj 121, SG VIII 744; W 1552 r. wieś założył Stańko *Pomian* z synami, Kęt 511.

Prusy, wieś nie istniejąca, leżała w daw. pow. olsztyńskim, SG IX 103; *Preussen* 1544 Kęt 299 od i.o. i n. herb. *Prus* MZH 374. W pow. ostródzkim siedziała szlachta herbu *Prus*, np. w Marwałdzie i w Glaznotach, Kęt 308 i 371. Uznajemy tę nazwę za rodową, a nie etniczną. W Ostródzkim, a szczególnie pod Olsztynkiem, żyło stosunkowo dużo Prusów. A więc fakt zamieszkiwania osady przez ludność staropruską nie mógł być cechą wyróżniającą i nie mógł się przyczynić do utworzenia nazwy wsi.

Rogale, pow. szczycieński R 271, Ley 114, Choj 124, SG IX 658; *Rogallen*, *Rogenaw* (!) istniały w 1436 r. Kęt 398 od i.o. i n. herb. *Rogala* MZH 376—377.

Rogale (Wielkie i Małe), pow. piski R 271, Ley 88, 90, Choj 124, SG IX 659; Rogalen zał. 1471 Kęt 434. W 1471 r. Maciej Rogala otrzymał tu wraz z innymi 30 wiók na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Sokoły (Górskie, Jeziorne), pow. piski R 300, Ley 192, Choj 128, Sokoły (Pod Górą i Nad Jeziorem) SG XI 39; Sokoloffzken zał. 1428 Kęt 422, Sokolen zał. 1486 ib. 439 od i. o. i n. herb. Sokół MZH 377. W obu wsiach mieszkali w XVI wieku Sokolowscy, a w Sokolach Jeziornych w 1486 r. Paweł Sokół otrzymał na prawie magdeburskim majątek Rożyński (Roseintze) z 20 wiókami, Kęt 439. Sokoły Górskie nazywały się pierwotnie Sokolowskie, a więc nosiły nazwę utworzoną od nazwiska Sokolowski. Nazwisko to powstało od nazwy miejscowej Sokoły oraz od nazwy herbowej Sokół.

Sokoły (dziś Sokółki), pow. eiłcki R 301, Ley 128, Choj 128, SG XI 39; Socollen zał. 1509 Kęt 460.

Sokółki, pow. olecki R 301, Ley 139, Choj 128, SG XI 28; Sokolken zał. 1564 Kęt 522. W 1564 r. Maciej Sokół kupił tu 4 wióki celem założenia wsi, Kęt ib. Widzimy na przykładzie tej i powyższej nazwy, że także nazwy rodowe utworzone od nazw osobowych będących nazwami herbów mogły nosić oboczna lub wyłączną formę zdrobniałą.

Szeligi, pow. eiłcki R 324, Ley 127, Choj 130; Scheligen zał. 1536 Kęt 462 od i. o. i n. herb. Szeliga MZH 377—378.

Wityny, pow. eiłcki R 361, SG XIII 684, Wityń Ley 128, Wityń Choj 138; W 1532 r. ks. Albrecht odnowił Wojtkowi Wityńskiemu przywilej na 20 wiók na prawie magdeburskim, Kęt 462 od i. o. i n. herb. Wityny znanej tylko w liczbie mnogiej MZH 380. Założyciel wsi nosił nazwisko na -ski derywowane od nazwy herbu. Wsie przyjęła nazwę herbu w postaci rodowej. Oboczna nazwa Wityń ma -y- na skutek północnopolskiego zrównania y z i oraz przyjęła formę nazw dzierżawczych na -j6. Postać ta jest jednak tylko fakultatywna.

10) Na Mazurach, podobnie jak na Podlasiu, bardzo znikoma jest liczba nazw rodowych utworzonych od przędzisk. Jest to cecha typowa dla obszarów późno kolonizowanych. Tymczasem stare ziemie słowiańskie, np. Czechy, Śląsk, Małopolska, Wielkopolska mają wśród nazw rodowych, szczególnie tych najstarszych, przewagę nazw odprzędziskowych. Od przędzisk pochodzą np. te mazurskie nazwy rodowe:

Bździele, pow. giżycki R 32, Ley 122, Choj 90, SG I 521; Bedzeloven zał. 1484 Kęt 455 od przędz. * Bździele. Przytoczony przez Kętrzyńskiego zapis odczytamy jako Bździelowy. Pierwsze e to tzw. wsuwka germańska. Jednak ta nazwa wygląda na kancelaryjną. Mógł ją utworzyć kancelista krzyżacki na podstawie licznych chełmińskich nazw dzierżawczych na -ow-. Na Mazurach nazwa odprzędziskowa z formantem -ow- jest strukturalnie niemożliwa.

Juchy (Stare, Nowe i Szlacheckie), pow. eiłcki R 306, 212, Choj 103, SG III 618—619, Juchy Szlacheckie al. Jucha Szlachecka Ley 122; Alt Jucha 1461, Neu Jucha 1473 Kęt 498, 500 od przędz. * Juchy.

Makosieje, pow. eiłcki R 180, Ley 123, Choj 112; Melkin, Melckenen, Makoscheyen zał. 1483 Kęt 455 od przędz. * Makosieje. Jest to oczywista nazwa przędziskowa, nadana mieszkańcom tej wsi przez ludność okoliczną, a nie nazwa służebna. Nazwa ta ma zresztą archaiczną budowę: rzeczownik z formą na -o- + nomen agentis od czasownika, por. małopolskie *Kostomłoty*, czeskie *Mrchojedy* itp. Makosiej to też przydomek mazowieckich Nartowskich h. Trzaska AKH XI 281.

Suczki, pow. eiłcki R 318, Ley 194, Choj 129, SG XI 547; Suczken istniały w 1484 r. Kęt 455 od przędz. * Suczki.

11) Ponieważ na Mazurach i na Warmii obok Polaków żyli Prusowie, liczba nazw miejscowych pochodzenia pruskiego jest szczególnie wysoka (patrz zestawienie liczbowe i procentowe). Nas interesują tu tylko te nazwy miejscowe pochodzenia staropruskiego, które mają formę pluralną i pochodzą od imion osobowych. Ich liczba jest spora, a dokładna etymologia bardzo trudna, gdyż tylko znikoma część staropruskich imion osobowych została utrwalona w źródłach. Przy opracowaniu nazw pochodzenia pruskiego wykorzystano pracę G. Gerullisa, *Die altpreussischen Ortsnamen*, Berlin—Leipzig 1922, a zasób imion staropruskich wydobyto głównie z pracy R. Trautmanna, *Die altpreussischen Personennamen*, Göttingen 1925.

Tworzenie nazw miejscowych w formie mianownika liczby mnogiej imion osobowych było typową cechą toponimii nie tylko polskiej, lecz i pruskiej. G. Gerullis podaje na to takie pruskie przykłady, jak: *Drinken* od i. o. *Drinke*, *Gedaute* od i. o. *Gedaute*, *Runkymen* od i. o. *Runkim* itp. Takie nazwy miejscowe są rozpowszechnione również na Litwie i na Łotwie. W języku litewskim jeszcze obecnie powstają takie nazwy. Są to nazwy osad, należących pierwotnie do jednego właściciela. Z czasem osady się rozrastały i otrzymywały nazwy od imienia pierwszego osadnika w formie pluralnej, np. od i. o. *Dilba* powstała nazwa wsi *Dilbai*¹⁹. Nazwy staropruskie były zapisywane przez kancelistów niemieckich i na skutek substytucji niemiecko-pruskich otrzymywały w dokumentach niemiecką pluralną końcówkę *-en*, odpowiadającą pruskiej *-ai*²⁰.

Należy dodać, że nie wszystkie nazwy staropruskie występujące w formie pluralnej są nazwami rodowymi. Formę pluralną mogą mieć m. in. nazwy topograficzne i kulturalne, np. *Pierławki*, pow. działdowski SG VIII 99 i liczne inne nazwy z drugim członem *-ławki* od pr. *laucks* 'pole'; *Rydwągi*, pow. mrągowski SG X 83 i inne z drugim członem *-wągi* od pr. *wangus* 'dąbrowa'; liczne nazwy z drugim członem *-kiejmy* od pr. *caymis* 'wieś' itp.²¹.

Podajemy tu kilka wybranych przykładów pluralnych nazw miejscowych pochodzących od pruskich i litewskich imion osobowych:

Asuny, pow. kętrzyński R 1, *Asuny* al. *Osunie* Ley 21 (niem. *Assaunen*); *Assun* 1384—1392, *Assuunen* 1419 Ger 12 od pr. i. o. *Assune* Ger ib. J. Otrębski wykazuje, że podana przez Leydinga-Mieleckiego nazwa *Osunie* jest bliższa pruskiemu oryginałowi, gdyż oddaje jego miękkość tematowości z przyrostkiem *-ij-*²².

Bajdyty, dwór w pow. bartoszyckim, R 3, *Ley* 7 (niem. *Beyditten*); *Baydoyten* 1390, *Baydutzen* 1419 Ger 14 od pr. i. o. **Bayde* z przyrostkiem *-ait*, por. pr. i. o. *Baydoth* Ger ib.

Dowiaty, pow. węgorszewski R 61, *Ley* 117, *Choj* 94, SG II 135; *Dawiaten* istniały w 1565 r. Kęł 536 od pr. i. o. **Dawiat*, por. *Dowiaty* pow. dziśnieński, *Dowiatyski* pow. kalwaryjski i wileński, *Dowiatów* pow. szawelski itp. SG II 135. Por. też pr. i. o. *Daugis* Ger 26, *Dawdanne*, *Dawdoth*, *Daugil*, *Dawgon* itp.

Dźwierzuty, pow. szczywieński R 68, *Ley* 112, *Choj* 95, SG II 306; *Swerszutten* istniały w 1399 r., przywilej z 1403 r. Kęł 391 od jakiegoś pru-

¹⁹ G. Gerullis, *Die altpreussischen Ortsnamen*, Berlin—Leipzig 1922, ss. 262—263.

²⁰ O niemieckości końcówki *-en* w pluralnych nazwach pruskich zob. J. Otrębski, *Uwagi o nazwach miejscowości ustalonych na Pomorzu Mazowieckim*, *Slavia Occidentalis*, t. 19, s. 345 przy omawianiu nazwy *Bardyny*, źle spolszczonej na podstawie niem. *Baarden*.

²¹ G. Gerullis, op. cit., ss. 120 i 261.

²² J. Otrębski, op. cit., s. 344.

skiego imienia osobowego z typowym formantem *-ut-*, np. *Kellutte*, *Sandutte*, *Masutte* Ger 258.

Gady, pow. olsztyński R 69, Ley 69, Choj 96, SG II 436; *Gedden* 1405 Ger 38, *Gedden*, *Jadden* 1598 Kęt 557 id pr. i. o. **Gede*, por. *Gedete* TPP 30, *Gedele* Ger 38. W 1369 r. Jan biskup warmiński nadał tu 4 wolne włóki Prusowi, sołtysowi *Gedethen*, SG ib.

Ginie, pow. ełcki R 74, Ley 123, Choj 97, SG II 572; *Gingen*, *Ginnien* zał. 1506 Kęt 504 od pr. i. o. *Ginio*. W 1506 r. wieś założył Grzegorz *Gyne*, *Ginne* (= *Ginio*), Kęt ib. Por. *Ginia* karczma w pow. nowogrodzkim, *Ginia* i *Giniawa* rzeki w pow. kowieńskim, *Giniewce* pow. oszmiański, *Giniewicze* pow. miński, *Giniewka* zaścianek w pow. wilejskim itp. SG II 572. Por. też pr. i. o. *Ginde*, *Gynneke*, *Gynhawte* itp. TPP 32.

Głady, pow. ostródzki R 75, Ley 74, Choj 98, SG II 579; *Glanden* 1328 Kęt 359 od pr. i. o. *Glande* TPP 34, Ger 42.

Gordejki i *Małe Gordejki*, pow. olecki R 83, Ley 139, 140, Choj 98, SG II 703; *Gordigken* zał. 1557 Kęt 513 od pr. i. o. *Gordejko*. Wieś założył Andrzej *Gordejko*, Kęt ib. Por. *Gordoma* w pow. rossieńskim, *Gordy* w pow. szawelskim itp. SG II 703—704.

Grazymy, pow. ostródzki R 90, Ley 74, Choj 99, SG II 799—800; *Grasim* zał. 1352 Kęt 375 od pr. i. o. *Grasim* TPP 36. W 1352 r. m. in. *Grazym* otrzymał tu 10 włók, Kęt ib.

Guty Rożyńskie, pow. piski R 96, Ley 92, *Guty* koło Białej i koło Orzysza Choj 100, *Guty* SG II 918; *Gutten* istniały w 1471 r., przywilej z 1495 r. Kęt 435 od pr. i. o. *Gutte* TPP 37. W 1495 r. *Nikołaj Gut* otrzymał tu 21 włók, Kęt ib.

Guty, pow. giżycki R 96, Ley 41, Choj 100, SG II 918; *Gussenpülcke*, *Gutten* zał. 1450 Kęt 473.

Guty, pow. olecki R 96, Ley 137, Choj 100, SG II 918; *Gutten* 1563 Kęt 491, 1564 ib. 522. W 1563 r. *Piotr Gut* osiadł tu i nazwał od siebie wieś, Kęt ib.

Judziki, pow. olecki R 111, Ley 143, Choj 103, SG III 621; *Judzigken* 1561 Kęt 516 od pr. i. o. *Judico*, por. lit. i. o. *Judeikis* TPP 40 oraz *Judziki* na Podlasiu, a *Judrany*, *Judsziszken*, *Juduryszki* itp. na Litwie, SG III 619—620.

Jurgi, pow. szczycieński R 112, Ley 109, SG III 631, *Jurki* Choj 103; *Jorgenguth*, *Jurgensdorf* 1429 Kęt 397 od pr. i. o. *Jurge* TPP 41. W 1429 r. odnowiono *Jurdze* z *Jurg* przywilej na 24 włóki chełmińskie, Kęt ib. Por. *Jurgiańce*, pow. kowieński, *Jurgielaniszki*, pow. oszmiański, *Jurgielany* pow. trocki itp. SG III 631.

Likusy, pow. olsztyński R 162, Choj 110. SG V 231, *Likuzy* Ley 70; *Likkosen* 1353, *Lykusen* 1358, *Leykoysen* 1411—1419 Ger 88 od pr. i. o. *Lykuse* TPP 52, *Lyckuse(n)* Ger ib. Imię założyciela wsi, Prusa *Lyckusen* widnieje w dokumencie lokacyjnym z 1356 r. SG V 231. Por. też *Likszele* i *Likucie* w pow. szawelskim, SG V 230—231.

Likusy, pow. nidzicki R 162, Choj 110, SG V 231, *Likuzy* Ley 63; *Lickhausen* zał. 1372 Kęt 339. W 1372 r. *Winryk v. Kniprode* nadał Prusowi *Likusowi* i *Kulnikowi* 10 włók nad jeziorem Brzezinkiem na prawie pomezzańskim, przysługującym szlachcie pruskiej, Kęt ib.

Makruty, pow. ostródzki R 180, Ley 77, Choj 112, SG V 935; *Makrauten* zał. 1349 Kęt 374, *Macruten* 1411—1419 Ger 93 od pr. i. o. *Macrute* TPP 54, *Makrute(n)* Ger 93.

Mańki, pow. ostródzki R 183, Ley 77, Choj 112, SG VI 99; *Manike*, *Mankenguth*, *Manchenguth* zał. 1340 Kęt 373 od pr. i. o. *Maneke*. W 1340 r. osiadł tu i otrzymał 60 włók na prawie chełmińskim Prus *Maneke*, Kęt ib. Por. pr. i. o. *Mane*, *Maneyte*, *Manicke* TPP 54—55.

Maruny, pow. lidzbarski R 184, Ley 38, Choj 113, SG VI 142; *Merowen* 1443 Ger 98. W 1376 r. biskup warmiński Henryk III sprzedał szlachcicowi *Merune* 3 włóki na prawie chełmińskim, Cod. dipl. Warm. III 19, za SG VI 142 od pr. i. o. *Merune* TPP 58, Ger 98.

Maruny, pow. olsztyński R 184, Ley 68, Choj 113, SG VI 143; *Merunen* 1353 Ger 98. W 1349 r. Prus *Merun* Nakie otrzymał 20 wiók „in terra Gunlawke” Cod. dipl. Warm. II 142, za SG VI 143. W nazwie *Maruny* głoska *a* jest wzięta z niemieckiego refleksu *Maraunen*. Winno być w tym miejscu oryginalne pruskie *e*²³.

Maze, pow. ełcki R 185, Ley 126, Choj 113, SG VI 215; *Maaschen* zał. 1494 Kęt 504 od pr. i. o. *Mase*, *Maze* TPP 55.

Miluki, pow. szczycieński R 192, Ley 112, Choj 114, SG VI 443; *Meluken* 1411—1419, *Myluken* 1419 Ger 97, *Melucken* 1429 Kęt 397 od pr. i. o. *Myluke* TPP 59, *Miluke* Ger 97.

Miluki, pow. mragowski R 192, Ley 56, Choj 114, SG VI 443; *Melucken* 1470 Kęt 406.

Miluki, pow. ełcki R 192, Ley 126, Choj 114, SG VI 443; *Milucken* ok. 1574 Kęt 464.

Mingwy, pow. szczycieński Choj 114, SG VI 446, *Miętkie*, *-ich* R 190, Ley 112; *Mynkuwin* 1383 Ger 99, *Minckquinn* 1408 Kęt 396, *Mynkwyn* 1427 Ger 99 od pr. i. o. **Mynkw*, **Mingw*, por. *Mingajcie* i *Mingiele* pow. szawelski, SG VI 446.

Moldyty, pow. reszelski R 198, *Moldyty* Ley 98, Choj 114, SG VI 639; *Molditen* 1339 Cod. dipl. Warm. I 487, za SG VI 639 od pr. i. o. *Moldite* TPP 61.

Napierki (pierwotnie Dąbrówka lub Dąbrowskie), pow. nidzicki R 203, Ley 65, Choj 115, SG VI 898; *Dombroffky*, *Dombroffzky*, *Dameroffski*, *Dambrouken*, *Nepirk* 1411 Kęt 318, *Napyrke* 1419 Ger 105 od pr. i. o. *Naperke* TPP 66, Ger 105.

Ramoty, pow. ostródzki R 268, Ley 78, *Ramty* Choj 123, SG IX 523; *Ramothern* 1374, *Ramod* 1419 Ger 138 od pr. i. o. *Ramot* TPP 81, Ger 138.

Rapaty, pow. ostródzki R 268, Ley 78, Choj 124, SG IX 527; *Rapaty* zał. 1352 Kęt 376 od pr. i. o. *Rapata* TPP 82. W 1352 r. otrzymał tu na prawie magdeburskim 40 wiók Prus, którego imię rekonstruuje Kętrzyński jako *Rapota* lub *Rapata*, Kęt ib.

Romany, pow. szczycieński R 273, Ley 114, Choj 125, SG IX 732; *Rohme*, *Rohmanen* zał. 1399 Kęt 396, *Romen* 1411—1419 Ger 144 od pr. i. o. **Rome*, por. *Romike* Ger 144. Spodziewamy się spolszczenia tej nazwy na **Romy*. Nazwa *Romany* wykazuje adideację do chrześcijańskiego imienia *Roman*.

Romejki, pow. ełcki R 273, Ley 127, Choj 125, SG IX 736; *Romeyken*, *Romecken* zał. 1472 Kęt 499 od pr. i. o. *Romeyke* TPP 83. Stanisław Romejko założył tę wieś w 1472 r., Kęt ib. Nazwisko *Romejko* jest rozpowszechnione na Litwie.

Romoty, pow. ełcki R 273, Ley 127, Choj 125, SG IX 737; *Romoten* ok. 1574 Kęt 464 od pr. i. o. *Ramot* TPP 81.

Ropiele, pow. ełcki R 273, Ley 125, SG IX 743, *Ropiele* Choj 125; *Ropilen* zał. 1505 Kęt 460 od pr. i. o. *Ropel*, *Ropil* Zier 321. W 1505 r. otrzymał tu 2 włóki na prawie magdeburskim Jan *Rupil* (= *Ropel*), Kęt ib.

Sordachy, pow. ełcki R 301, Ley 128, Choj 128, SG XI 80; *Schordachen* zał. 1484 Kęt 456 od pr. i. o. *Sordach*. W 1484 r. Jan *Sordach* założył wieś, Kęt ib. Por. *Sordakiszi*, pow. wykowyski, SG XI 80.

²³ J. Otrębski, op. cit., s. 346.

Szałstry, pow. olsztyński R 320, Ley 72, Choj 130, SG XI 774; *Sawstern* 1352 Ger 153. Wieś założył w 1352 r. Prus *Sirsaten*, SG XI 774. Por. lot. *Sau-stern ciems* Ger 153.

Szarejki, pow. elcki R 321, Ley 195, Choj 130; *Schereyken* ok. 1574 Kęt 464—465 od lit. i. o. *Szarejko*, Kęt ib.

Szarejki, pow. olecki R 321, Ley 195, Choj 130; *Scharreyken* 1566 Kęt 532.

Szłapie (daw. Perschein), pow. piski R 325, Ley 93, Choj 131; *Perschein* 1474, *Schlapi* po 1474 Kęt 434 od pr. i. o. *Szlap*, gen. *Szlapia*. W 1474 r. nadano 14 włók w Perschein Maciejowi, Janowi, Andrzejowi i Jakubowi *Szłapiom* na prawie magdeburskim, Kęt ib. Por. *Szłapejki* pow. nowoaleksandrowski i rosieński, *Szłapiki* pow. sejneński, *Szłapabierze* i *Szłapucie*, pow. kowieński itp. SG XII 5.

Taczki, pow. piski R 333, Ley 93, Choj 132, SG XII 140; *Taytzken* XVI wiek Kęt 440 od lit. i. o. *Taytzko*. W 1507 r. Jerzy v. Kolbitz, wójt piski, sprzedał tu ziemię Janowi i Maciejowi *Tatzkoicz* (= Taczkowicom), Litwinom, a w 1527 r. Jan *Taytzko* i bracia otrzymali tu 3 włóki boru, Kęt ib.

Warlity, pow. ostródzki R 343, Ley 80, Choj 135, SG XII 959; *Wargelit* zał. 1530 Kęt 366 od pr. i. o. **Wargelit*, por. *Wargile*, *Warginne*, *Wargitte*, *Wargule* TPP 115.

Warpuny, pow. mragowski R 347, Ley 60, Choj 135, SG XIII 17; *Warpunen* 1419 Ger 197 od pr. i. o. *Warpun* TPP 116, *Warpune* Ger 197. W 1373 r. Prus *Warpun(e)* otrzymał tu 120 włók na prawie chełmińskim, SG XIII 17.

Wierciejki wieś dziś nie istniejąca, leżała w daw. pow. leckim (= giżyckim); *Wierczyken* 1548 Kęt 493 od lit. i. o. *Wierciejko*. W 1548 r. wieś nabył Jerzy *Wierciejko*, Kęt ib.

Wierciejki, pow. giżycki R 354, Ley 41, *Wierczejki* Choj 136, *Wierciejki* al. Ostrów SG VII 712; *Wiertzieke* zał. 1536 Kęt 478. W 1536 r. ks. Albrecht sprzedał Grzegorzowi *Wierciejce* ostrów między jeziorem Orzyskim a wsią Czarne na prawie magdeburskim, Kęt ib.

Witułty, pow. ostródzki R 361, Ley 80, Choj 137, SG XIII 682; *Wyltuten* zał. 1344 Kęt 374 od pr. i. o. *Wiltaute* TPP 118. W 1344 r. otrzymał tu *Wiltote* 15 włók, Kęt ib.

Zezuty, pow. ostródzki R 383, Ley 79, Choj 140, SG XIV 575; *Sansutten* zał. 1495 Kęt 380 od pr. i. o. *Synsuthe* TPP 92.

12) Nazw rodowych derywowanych od imion i nazwisk niemieckich jest znacznie mniej. Oto ich przykłady:

Cejzy, pow. elcki Ley 128, Choj 90; *Zeissen* 1479 (1472) Kęt 502—503 od niem. i. o. *Zeiss*. Wieś tę założył Niemiec *Zeiss*, Kęt ib.

Frelichy oboczna i nowsza nazwa wsi Myśliki, pow. piski, Ley 88, SG VI 833 od niem. i. o. *Froelich*.

Frycki, pow. ostródzki (niem. *Fritzchen*) Choj 96, *Fryczkowo* Ley 74, *Łącko* R 173; od niem. i. o. *Fritz* (od *Friedrich*).

Helmany, pow. elcki Ley 124, Choj 100, SG III 58, *Chochołki* R 35; *Helmanen* zał. 1510 Kęt 460 od niem. i. o. *Helmann*. W 1510 r. wieś założył Adam *Helman* z synami, Kęt ib.

Kunki, pow. ostródzki R 153, SG IV 880, *Kuńki* Choj 108, Ley 76; *Kunczisz-welt* 1341, *Konkengut* 1422 Kęt 374 od niem. i. o. *Kunze* lub *Kunke* (od *Konrad*).

Lemany (dziś Bagińskie), pow. piski R 3, Ley 91, SG V 135; *Lemann* zał. 1471 Kęt 430 od niem. i. o. *Lehmann*. W 1471 r. Zygfryd *Flach* v. *Schwarzburg* nadał Piotrowi *Leheman* i Piotrowi *Zagrobie* 10 włók na prawie magdeburskim w *Lemanach*, Kęt ib. Nie jest to zatem niemiecka spolszczona nazwa służebna, gdyż *Leheman* było nazwiskiem założyciela wsi. Natomiast w odnie-

sieniu do wsi Lemany w pów. szczycieńskim R 158, Ley 112, Choj 109, SG V 136 dowodu rodowego nie ma. Może to być też nazwa rodowa lub służebna od niem. wyrazu pospolitego *Lehsmann*, ten, którego bezpośrednim zwierzchnikiem lennym jest rycerz lub szlachcic, a dopiero pośrednim najwyższa władza państwowa, tu zakonna' por. Kęt 268.

Soltmany, pow. węgorzewski R 301, Ley 192, Choj 128, SG XI 68; *Soltmahnen* zał. 1546 Kęt 532 od niem. i. o. *Soltmann*. W 1546 r. wieś założyli bracia Jan i Paweł *Soltmanowie*, Kęt ib.

Soltmany, pow. eicki R 301, Ley 192, Choj 128, SG XI 68; *Soltmannen* istniały w 1553 r., przywilej z 1564 r. Kęt 464.

Wojciech Kętrzyński opracował kolonizację Mazur i Warmii mniej więcej do połowy XVII wieku. Po połowie XVII wieku polskie nazwy rodowe powstawały na tym obszarze dalej, ale intensywność ich narastania znacznie opadła. Tak samo było zresztą na Mazowszu i na Podlasiu. Jest w sumie tylko 47 takich nazw rodowych, których nie wykazuje Kętrzyński, a które znajdujemy w *Słowniku geograficznym* lub u Chojnackiego. Te nowsze nazwy nie różnią się w zasadzie od starszych.

13) Jest wśród nich jeszcze jedna nazwa rodowa od imienia dwuczłonowego: *Wymysły* folwark w pow. mragowskim R 371, Ley 54, Choj 138, SG XIV 100 od i. o. *Wymysł* Koz N 114, por. *Przemysł*, *Uniemysł*, *Niedomysł* itp. Tasz 112, 116, 128.

14) Jest kilka nazw od słowiańskich imion skróconych i spieszczonych, np. *Dzierzki*, pow. nidzicki R 66, Ley 61, Choj 95, SG II 285 od i. o. *Dzirzek* Tasz 100.

Lutki al. *Lutek*, pow. ostródzki SG V 488, *Lutek* R 170, Ley 77, Choj 111 od i. o. *Lutek* Tasz 107.

Pęczki, pow. nidzicki R 234, Ley 63, *Pęcki* Choj 119, SG VIII 35 od i. o. *Pęczek* Tasz 114 (od typu *Pękostaw*). Wariant *Pęcki* wykazuje mazurzenie. *Radochy*, folwark w pow. nidzickim R 265, Ley 64, SG IX 389 od i. o. *Radoch* Tasz 118.

Radomki, dobra i młyn w pow. ostródzkim R 266, Ley 76, Choj 123, SG IX 423 od i. o. **Radom* lub **Radomek* (od typu *Radosław*).

Rostki Bajtkowskie, pow. eicki R 274, Ley 128, *Rostki* Choj 125, SG IX 797 od i. o. *Rostek* Tasz 119.

Rostki Skomackie, pow. eicki R 274, Ley 127, *Rostki* Choj 125, SG IX 797. Według Kętrzyńskiego wieś została założona już w 1483 r., ale do XVII wieku wcale nie znalazłem w dokumentach jej nazwy.

Sulejki, pow. olecki R 318, Ley 142, Choj 130, SG XI 564 od i. o. *Sulej* Tasz 124. Wieś założona w 1550 r., ale jej nazwy Kętrzyński do XVII wieku nie przytacza.

15) Najwięcej jest nowych nazw derywowanych od nazwisk odapelatywnych, np.

Babki, dwór w pow. oleckim R 2, Ley 129, Choj 86, SG I 75 od i. o. *Babka* j. w.

Babki Oleckie, pow. olecki R 2, Ley 141, Choj 86, SG I 75.

Dziadki, pow. piski R 65, Ley 89, Choj 95, SG II 260 od i. o. *Dziadek* Tasz 100.

Gałązki, pow. szczycieński Ley 109, Choj 96, SG II 478 od i. o. *Gałązka* na Mazowszu Zakr I nr 2396.

Kiełbasy, pow. szczycieński R 124, Ley 115, Choj 105, SG IV 37; zał. 1763 od i. o. *Kiełbasa* na Mazowszu ŻDz XVI 35.

K o k o s z k i, 1. pow. elcki, 2. pow. szczycieński R 132, Ley 124, 111, Choj 106, SG IV 255 od i.o. *Kokoszka* na Mazowszu MZH nr 489.

K o t y, pow. piski R 140, Ley 90, Choj 107, SG IV 501 od i.o. *Kot* na Mazowszu MZH nr 328.

K r z y ż a n y, pow. giżycki R 150, Ley 44, Choj 108, SG IV 818 od i.o. *Krzyżan* Tasz 106.

M a z u c h y, leśnictwo w pow. olsztyńskim blisko Purdy R 185, Ley 68, Choj 113, SG VI 212 od i.o. *Mazuch* na Mazowszu MZH nr 604.

P i e Ń k i, pow. nidzicki SG VIII 92 od i.o. *Pieniek*, *Pieńk* na Mazowszu ŻDz. XVI 49.

P r z y t u ł y, pow. elcki R 261, Ley 186, Choj 123, SG IX 240 od i.o. *Przytuła* Koz N 79, spotykanego też na Mazowszu Zier 312.

16) Są w tej grupie nazwy rodowe od imion chrześcijańskich, np. **B a r t k i**, pow. nidzicki R 5, Ley 61, Choj 87 od i.o. *Bartek* (od *Bartholomeus*).

B u Ń k i, pow. ostródzki R 30, Ley 73, Choj 90, SG I 473 od i.o. *Buniek*, *Boniek* (od *Bonifacy*).

M a t e u s z k i, pow. szczycieński R 185, Choj 113, *Mateuszki* al. *Biały Grąd* Ley 115, SG VI 173 od i.o. *Mateusz*.

M i k u t y, pow. piski R 191, Ley 91, Choj 114, SG VI 416 od i.o. *Mikuta* (od *Mikołaj*) MZH nr 451.

P a s k i (Wielkie i Małe), pow. piski R 233, Ley 90, 92, Choj 119, SG VII 886 od i.o. *Pasek*, por. Jan Chryzostom *Pasek*, pisarz w XVII wieku z Gosławic na Mazowszu.

W a w r o c h y, pow. szczycieński R 348, Ley 109, Choj 135, SG XIII 148 od i.o. **Wawroch* (od *Wawrzyniec*).

17) Od nazwisk na -ski nowych nazw rodowych po połowie XVII wieku nie tworzono. Powstały natomiast cztery dalsze nazwy od herbów, przy czym trzy pierwsze z podanych tu pochodzą od herbów szlachty mazowieckiej:

K o w n a t k i, pow. nidzicki R 141, Ley 62, Choj 107, SG IV 521 od i.o. i n. herb. *Kownata* MZH 366.

K o z i k i, pow. elcki R 142, Ley 127, Choj 107 od i.o. i n. herb. *Kozika* Stup II 59.

S o k o ł y, pow. gołdapski R 300, Ley 131, Choj 128, SG XI 39 od i.o. i n. herb. *Sokół* MZH 377.

Ostatnia nazwa rodowa od herbu nie może być udowodniona pochodzeniem bezpośrednio mazowieckim. Jest ona jednak spotykana wśród szlachty podlaskiej w XVI wieku. Chodzi tu o *Jelitki*, pow. olecki R 108, Ley 139, Choj 102, SG III 558 od i.o. i n. herb. *Jelita* Stup I 235. Wieś ta leży na wschodzie Mazur. Widocznie założyła ją szlachta podlaska, pieczętująca się tym herbem, por. na Podlasiu *Porzeziny* — *Jelitki*, pow. bielski SG XV, II 498, w XVI wieku *Porzezini* — *Jelithka* 1580 ŻDz XVII 43.

18) Są też nie wykazane przez *Kętrzyńskiego* nazwy rodowe pochodzące od przwisk:

P i e c u c h y, pow. szczycieński R 237, Choj 120, *Piecuchy* al. *Wesoły Grąd* Ley 109 od przw. **Piecuchy*.

S u c z k i, pow. gołdapski R 318, Ley 194, Choj 129, SG XI 547 od przw. **Suczki*.

Ż a b o j a d y (Wielkie i Małe), pow. gołdapski R 388, Ley 136, *Żabojedy* Choj 141, SG XIV 719 od przw. **Żabojady*. Może jest to nazwa stara, a tylko przypadkowo nie ujawniła się w dokumentach krzyżackich. Tak właśnie na wzór dostojnych imion dwuczłonowych były zbudowane najstarsze i ogólno-

słowiańskie nazwy rodowe pochodzące od humorystycznych przezwisk, poł. polskie *Konojady*, a szczególnie liczne czeskie nazwy typu *Cernojedy*, *Hřibojedy*, *Konojedy*, *Kozojedy*, *Kurojedy*, *Lubojedy*, *Máslojedy*, *Masojedy*, *Mlékojedy*, *Mrchojedy* itp., MJ I 330, 773; II 301, 353, 453, 686; III 35, 104, 145.

19) Powstały jeszcze nazwy rodowe derywowane od imion bałtyckich, np. *Downary*, pow. ełcki R 61, *Ley* 123, *Choj* 94, SG II 136 od lit. i. o. *Downar* 1571 *ŽDz* XVII 177, por. *Downarowo* pow. szawelski, *Downaryszki* pow. wileński itp. SG II 136.

20) Aby w pełni udowodnić mazowieckie pochodzenie większości mazurskich i warmińskich nazw rodowych, zestawimy teraz te nazwy rodowe tego obszaru, które mają dosłowne odpowiedniki na Mazowszu. Dla oszczędności miejsca nie podajemy lokalizacji tych miejscowości. Są to następujące nazwy miejscowe: *Abramki*, *Barany*, *Bartki*, *Bartosze*, *Białuty*, *Bieńki*, *Bogate*, *Bogdany*, *Bogusze*, *Borawskie*, *Borki*, *Borzymy*, *Bronaki*, *Bronisze*, *Bzury*, *Chełchy*, *Chruściele*, *Cibory*, *Cwaliny*, *Cyprki* lub *Czyprki*, *Dobki*, *Doliwy*, *Dudki*, *Dziadki*, *Dzierzki*, *Dziubiele*, *Faszcze*, *Gałązki*, *Gołąbki*, *Grądzkie*, *Guzy*, *Idźki*, *Jaśki*, *Jędrzejki*, *Jurki*, *Kaspry*, *Kielbasy*, *Klimki*, *Koczargi*, *Kokoszki*, *Końaki*, *Konopki*, *Kosaki* lub *Kossaki*, *Koty*, *Kownatki*, *Koziki*, *Kożuchy* lub *Kożuszki*, *Kuce* lub *Kucze*, *Kulesze* lub *Kuleszki*, *Kurki*, *Kużmy*, *Lenarty*, *Lisy*, *Łoje*, *Łupki* lub *Łubki*, *Michałki*, *Miechy*, *Mierki*, *Mikołajki*, *Mikuty*, *Miłki*, *Monety*, *Mrozy*, *Myszki*, *Nagórki*, *Paski*, *Pełki*, *Pianki*, *Pieczonki*, *Pieńki*, *Pietrasze*, *Piętki*, *Pilchy*, *Plewki*, *Płozy*, *Pomiany*, *Prusy*, *Przytuły*, *Pupy*, *Pupki*, *Raczki*, *Reszki*, *Rogale*, *Romany*, *Rostki*, *Sędk*, *Sikory*, *Skorupki*, *Sobole*, *Sokoły*, *Sulimy*, *Szczepanki*, *Szeligi*, *Szymany*, *Świdry*, *Trojany*, *Urbanki*, *Wyszowate*, *Wityny*, *Włosty*, *Wróble*, *Wymysły*, *Wysoty*, *Załużki*, *Zanie*, *Żelazy*. Z drugiej strony te same co na Warmii i na Mazurach nazwy rodowe od imion pruskich i niemieckich pojawiły się też na Mazowszu w wyniku wzajemnego przenikania ludności: *Jurgi*, *Giże*, *Grazymy* lub *Grozimy*, *Guty*, *Kuńki*, *Lemany*, *Mańki*, *Napierki* lub *Napiórki*, *Ramoty*, *Rapaty*, *Ropele*, *Wituły*. Dalej jest spora liczba mazurskich nazw rodowych, które pochodzą od mazowieckich imion osobowych, ale nie mają odpowiedników w mazowieckim nazewnictwie o typie rodowym, np. *Mazuchy*, *Lipińskie*, *Rosochackie* itp. Widzimy więc, że mazurskie nazewnictwo miejscowe jest na wskroś mazowieckie.

21) Warto dalej wspomnieć, że niewątpliwie wielka liczba nazw rodowych spowodowała, iż nazwy nierodowe przybierały tu formę zbliżoną do nazw rodowych. Dotyczy to m. in. nazw kulturalnych, pamiątkowych. *Mikołajki* nad *Śniardwami* to nie wyjątek. Podobną historię ma nazwa *Klusy*, pow. ełcki R 128, *Ley* 124, *Choj* 105, SG IV 169; *Claussen* 1576 *Kę*t 483. Pochodzi ona od łacińskiej nazwy kościoła *Clausula Mariana* SG ib. Wspomnieliśmy już wieś *Lisaki*, później *Lisakowo* w pow. nidzickim, której pierwotną nazwę uznaliśmy za rodową. Tymczasem *Lisaki* w pow. piskim R 165, *Ley* 87, *Choj* 110, SG V 298; *Lissack* (nie *Lissacken*, sic!) 1428 *Kę*t 421, to nazwa topograficzna. Pochodzi ona od nazwy rzeczki *Lisak* przepływającej przez wieś i jedynie przez analogię do nazw rodowych przybrała formę pluralną. To samo widzimy wśród nazw etnicznych. Nazwa *Zajączki*, pow. ostródzki R 376, *Ley* 75, *Choj* 139, SG XIV 287 to pruska nazwa etniczna, mająca związek z pruskim plemieniem *Sasinów*. Pierwotnie zwała się ona *Sassenpile* 1303 Ger 152. Uległa ona swoistemu spolszczeniu i przybrała postać nazwy rodowej przez semantyczną adideację do wyrazu pospolitego *zajączek*, *zajączki*. Etymologicznie nazwa *Sassenpile* pochodzi bowiem od pr. *sasins* 'zając', a drugi człon ma odpowiednik w lit. *pilis* i łot. *pils* 'gród' Ger 152.

22) Po II wojnie światowej i po powrocie Mazur i Warmii do Polski powstały w wyniku działalności Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem S. Srokowskiego nowe nazwy o postaci rodowej. Ich liczba wynosi 54. Tymczasem na Śląsku utworzono tylko 4 nowe nazwy rodowe, na Pomorzu 22, w ziemi lubuskiej 12. Widać z tego, że Komisja dobrze orientowała się w typologii toponomastyki Ziemi zachodnich i północnych. Na Mazurach jeszcze bardziej upowszechniono najczęstszy tu typ rodowy. Wsiom o nazwach od początku niemieckich i nie posiadających u autochtonicznej ludności polskiej żadnej tradycji nazwicznej nadano nowe nazwy polskie. Najwięcej tych nowych chrztów przeprowadzono na północnych skrajach Mazur i Warmii, gdzie dawniej było prawie wyłącznie osadnictwo niemieckie, a ostatnio nie było prawie w ogóle polskiej ludności autochtonicznej.

O ile w wiekach XIV—XVII nazwy rodowe odbijały określony typ osadnictwa i imiennictwo osobowe polskich kolonistów Warmii i Mazur, to te nowe nazwy są już tylko odbiciem ustalonej w dawnych wiekach tradycji nazwicznej. To, że np. wsi o niemieckiej nazwie *Franken* w pow. bartoszyckim nadano nazwę *Frączki* R 69, wcale nie znaczy, że w tej wsi osiadł po wojnie jakiś konkretny *Frączek*, że zamieszkała tu rodzina *Frączków*. Działo tu tylko fonetyczne podobieństwo między niemiecką nazwą *Franken* a spolszczonym imieniem chrześcijańskim *Frączek* (od *Franciszek*) oraz świadomość, że pod względem strukturalnym przeważają i są atrakcyjne na tym terenie odmienne, bezsufiksalne nazwy miejscowe w formie pluralnej i to jeszcze przede wszystkim utworzone od imion zdrobniałych.

23) Przyjrzyjmy się wybranym powojennym nazwom rodowym Mazur i Warmii. Stosunkowo dużo, bo aż 9, utworzono od staropolskich imion dwuczłonowych, podczas gdy dotąd takich nazw było tylko 6. Oto przykłady „chrztów” przy pomocy tej struktury imienniczej:

Bogdany, dwór w pow. braniewskim R 16, *Ley* 14 (niem. *Sonnenberg*) od i. o. *Bogdan* Tasz 92.

Boguchwały, pow. morąski R 16, *Boguchwały* al. *Rychowo* *Ley* 50 (niem. *Reichau*) od i. o. *Boguchwał* Tasz 93.

Bogumiły, wybudowanie w pow. węgorzewskim R 16, *Ley* 117 (niem. *Amalienhof*) od i. o. *Bogumił* Tasz 93.

Domarady, pow. bartoszycki R 60, *Domorady* al. *Dąbki* *Ley* 7, 153 (niem. *Dompdenhl*) od i. o. *Domarad* Tasz 99.

Gościrady, pow. olecki R 85 (niem. *Julienhof*) od i. o. *Gościrad* Tasz 103.

Wojciechy, pow. iławiecki R 363 (niem. *Albrechtshof*) od i. o. *Wojciech* Tasz 131.

24) Od staropolskich imion skróconych i spieszczonych utworzono stosunkowo najwięcej nazw. Decyzja Komisji jest tu jak najbardziej słuszna, gdyż odbija kilkunastowieczną tendencję do tworzenia na Mazurach nazw rodowych przede wszystkim od imion zdrobniałych np.

Dobroty, pow. kętrzyński R 58 (niem. *Theresenthal*) od i. o. *Dobrota* Tasz 99.

Dobrzyki, pow. morąski R 58, *Ley* 51 (niem. *Weinsdorf*) od i. o. *Dobrzyk* Tasz 99.

Jaroty, pow. olsztyński R 104, *Jaroty* al. *Jondorf* *Ley* 69 (niem. *Jomendorf*) od i. o. *Jarota* Tasz 104.

Pakosze, pow. braniewski R 231, *Pakusz* *Ley* 13 (niem. *Packhausen*) od i. o. *Pakosz* *Koz* N 6 (od typu *Pakostaw*).

Przybki, pow. kętrzyński R 258 (niem. *Klarahof*) od i. o. *Przybek* Tasz 117.

Radosty, pow. olsztyński R 266, *Radosty* al. *Stara Wieś Ley* 71 (niem. Ottendorf) od i.o. *Radost* Tasz 118.

Radosze, pow. kętrzyński R 266, *Wesołowo Ley* 30 (niem. Freudenberg) od i.o. *Radosz* Tasz 118.

Radzieje, pow. węgorzewski R 267, *Radzieje* al. *Rożengart Ley* 120 (niem. Rosengarten) od i.o. *Radziej* Tasz 118.

Siemki, pow. kętrzyński R 289, *Cierw Ley* 34 (niem. Scharfs) od i.o. *Siemek* (cd typu *Siemomysł*) Koz W II 102.

Sławosze, pow. kętrzyński R 295 (niem. Heinriettenfeld) od i.o. *Sławosz* Tasz 122.

25) Kilka nowych nazw derywowano o imion chrześcijańskich, np.

Dawidy, pow. pasiecki R 50 (niem. Davids) od i.o. *Dawid*.

Frączki, pow. reszelski R 69 (niem. Fleming) od i.o. *Frączek* (od *Franciszek*).

Maćki, pow. węgorzewski R 179, *Maciejki Ley* 120 (niem. Schönbrunn) od i.o. *Maciek* (od *Maciej*).

Pawełki, pow. morąski R 233, *Pólko Ley* 49 (niem. Paulken) od i.o. *Pawełek* (od *Paweł*).

Pawły, pow. braniewski R 234, *Ley* 13 (niem. Paulen, daw. Powels) od i.o. *Paweł*.

Zegoty, pow. lidzbarski R 389, *Ley* 39 (niem. Siegfriwald) od i.o. *Zegota* (kalka imienia *Ignatius*).

26) Dwie nazwy pochodzą od chrześcijańskich imion kobiecych. Jest to na tym terenie struktura nowa, ale w innych okolicach Polski, zwłaszcza w Wielkopolsce, bardzo produktywna w XIX i XX wieku:

Judyty, pow. bartoszycki R 111 (niem. Judtten) od i.o. *Judyta*.

Justynki al. Męczychudoba, wybudowanie w pow. oleckim *Ley* 140, *Ustkowo* R 344 (niem. Justinenhof) od i.o. *Justyna*.

27) Zgodnie z tradycją jedną nazwę utworzono od herbu szlachty mazowieckiej: *Pierzchały* pow. braniewski R 238, *Potlikowo* al. *Pytelkowo* *Ley* 13 (niem. Pettelkau, daw. Poetlikow) od i.o. i n. herb. *Pierzchała* MZH 371—372.

28) Spolszczono też po wojnie w postaci nazw rodowych kilka nazw staropruskich, które dotąd nie miały polskich odpowiedników. J. Otrębski poddał krytyce sposób adaptacji niektórych tych nazw. Komisja opierała się na niemieckiej wersji nazw pruskich, a ta niejednokrotnie daleko odbiegała od pruskiego oryginału²⁴. Oto przykłady takich spolszczeń:

Augustyny, pow. braniewski R 1 (niem. Agstein); *Ayczen* 1421 Ger 8 od pr. i.o. *Aicze* Ger ib. Dzisiejsza polska nazwa, oparta na niemieckiej, odbiega daleko od pierwotnej nazwy pruskiej²⁵. Polonizacja polegała tu po prostu na adideacji nazwy zniemczonyj do imienia osobowego *Augustyn*.

Banaszki, pow. kętrzyński R 3, *Banaszki* al. *Banaški* *Ley* 30 (niem. Bannaskeim). Jest to dawna nazwa pruska. W jej pierwszym członie tkwi pruska nazwa osobowa typu *Bandus*, *Bandil*, *Banduke* Ger 16, a drugim członem jest *caymis* 'wieś' Ger 261.

Bogusławki Małe, pow. kętrzyński R 16, *Bogusławki* (Wielkie i Małe) *Ley* 31—32 (niem. Bogslack); *Buxlawken* 1419 Ger 23 od pr. i.o. *Buxo* Ger 22 i członu *laucks* 'pole' Ger 23. Nazwa polska jest typową substytucją fonetyczną refleksu niemieckiego z adideacją do imienia *Bogusław(ek)*.

²⁴ J. Otrębski, op. cit., ss. 342—360.

²⁵ J. Otrębski, op. cit., s. 344.

Ğ a j d y, pów. mórąski R 70 (niem. Ğoyden); *Gaiden* 1507 Ğer 34 od pr. wy-razu pospolitego *gaydis* 'pszenica' Ğer ib. Ta pruska nazwa topograficzna uległa spolszczeniu przez adideację fonetyczną do częstego u nas nazwiska *Gajda* i uzyskała formę nazwy rodowej.

Janiki (Wielkie i Małe), pow. mórąski R 102, Ley 46 (niem. Hanswalde) *Joniken* 1375, *Janicken* 1507 Ğer 51 od pr. i.o. *Jonike* Ğer ib. Tu pruska nazwa rodowa została prawidłowo spolszczona na polską nazwę rodową.

Janiki Pastęckie, pow. pastęcki R 102 (niem. Jonikam); *Jonekaym* 1344 Ğer 51 od pr. i.o. *Jone* (czyli *Jan*) z drugim członem *caymis* 'wieś' Ğer ib. Według J. Otrębskiego tę nazwę należało spolszczyć w postaci dzierzawczej, gdyż taki charakter miał pruski oryginał²⁶.

29) Na koniec podajemy zestawienie liczbowe wszystkich nazw rodowych Mazur i Warmii według podstaw derywacji.

	nazwy od razu rodowe													
	pierwotnie: patronimiczne	pierwotnie dzierzawcze	od imion dwuczłonowych	od imion skróconych i skraczonych	od imion imiesłowowych	od imion jednoczłonowych i nazwisk odaplatywanych	od imion chrześcijańskich	od imion kobiecych	od nazwisk na <i>-shi</i>	od nazw herbownych	od przezwisk	od imion pruskich i litewskich	od imion niemieckich	RAZEM
do XVII wieku	2	9	5	23	1	130	69	—	15	17	6	90	15	382
od XVII wieku do 1945	—	—	1	8	—	10	12	—	—	4	6	1	5	47
po r. 1945	—	—	9	19	—	3	11	2	—	1	—	9	—	54
RAZEM	2	9	15	50	1	143	92	2	15	22	12	100	20	483

Po przestudiowaniu mazurskich i warmińskich nazw rodowych nasuwają się następujące wnioski:

1. Podczas gdy Ostródzkie, Warmia i Mazury zachodnie mają niski procent nazw rodowych, Mazury wschodnie mają ich około 50 procent ogólnej liczby nazw miejscowych, a więc biją rekord Mazowsza i Podlasia.

2. Mazury wschodnie są pod względem toponomastycznym przedłużeniem Mazowsza na północny wschód. Podobnie jak Podlasie są one pod tym względem bardziej mazowieckie niż samo Mazowsze. Jest to zjawisko dobrze znane w językoznawstwie, że dialekt przeniesiony z bazy kolonizacyjnej na inny obszar i dialekt naśladowy prześciga dialekt bazy kolonizacyjnej i dialekt naśladowany w podstawowych tendencjach rozwojowych. Podstawową mazowiecką tendencją toponomastyczną było właśnie poczynając od XV wieku tworzenie nazw miejscowych zwanych rodowymi.

²⁶ J. Otrębski, op. cit., s. 351

3. Charakter mazurskich nazw rodowych jest też wybitnie mazowiecki. Po pierwsze, nazwy te są po prostu identyczne z wieloma mazowieckimi nazwami rodowymi i pochodzą głównie od mazowieckich imion osobowych. Po drugie, mazurskie nazwy rodowe mają te same cechy strukturalne co mazowieckie, a więc: mało arcaicznych nazw rodowych od dwuczłonowych przezwisk, nieco więcej od słowiańskich imion skróconych i spieszczonych (traktowanych w dokumentach lokacyjnych wsi już najczęściej jako nazwiska), a bardzo dużo od nazwisk odapelałowych i od imion chrześcijańskich. Na uwagę zasługują też wprawdzie nie tak liczne, ale charakterystyczne nazwy rodowe od nazwisk na *-ski* i od nazw herbowych.

4. Podobnie jak na Podlasiu i na tym późno skoloniczonym obszarze mało jest wypadków rozwoju nazw patronimicznych i dzierżawczych w rodowe. Te nieliczne wypadki miały miejsce głównie na zachodzie badanego obszaru, gdzie było i jest mało nazw rodowych i należy je tłumaczyć tendencją do skracania nazw miejscowych pod wpływem przymiotników i nazwisk tworzonych od tych nazw. Sporadyczne wypadki takich zmian na wschodzie Mazur tłumaczymy atrakcją morfotoponimiczną do produktywnych nazw typu rodowego.

5. Na Mazurach i na Warmii istnieje bardzo wysoki procent nazw rodowych utworzonych od imion staropruskich. Jest on jeszcze wyższy niż na Białorusi. Jest to zrozumiały rezultat pruskiego substratu. Są tu także nazwy rodowe derywowane od imion niemieckich. I to można zrozumieć ze względu na niemiecki superstrat, który do ostatniej wojny współistniał wraz z superstratem polskim.

6. Charakterystyczne dla Mazur są nazwy rodowe, brzmiące tak jak deminutywne typu *Grzegórzki*. Nazwy takie są spotykane masowo też na Białorusi i w zachodniej Rosji, a także w Wielkopolsce i na Pomorzu, mniej ich na Mazowszu i Podlasiu. Już W. Kętrzyński wykazał, że pochodzi to z tej przyczyny, iż na Mazurach poddani nazywali pana imieniem zdrobniałym. Stąd zdrobniałym imieniem nazywali też potomstwo pana i jego wieś. Mimo występowania w dokumentach lokacyjnych przeważnie niezdrobniałej postaci imienia założyciela wsi, za bezpośrednią podstawę derywacji nazw typu *Grzegórzki* uznajemy używaną w praktyce deminutywną nazwę zbiorową potomków założyciela wsi. Formant z podstawowym *-k-* w części sufiksalnej nie ma w tych nazwach charakteru toponimicznego. Są to nazwy prymarne z toponimicznym formantem zerowym. Można tu podać taki schemat derywacji:

I <i>Grzegorz</i>	— założyciel wsi i rodziny oficjalnie.
II <i>Grzegorzek</i>	— imię pana używane w praktyce.
III <i>Grzegórzki</i>	— zbiorowa nazwa członków rodziny.
IV <i>Grzegórzki</i>	— nazwa rodowa wsi.

Widzimy więc, że przy interesującym nas przejściu od etapu III do IV nie zaszła żadna zmiana słowotwórcza,

Oto przykłady podobnych nazw białoruskich: *Adamki*, pow. miński od *Adam* SG XV, I 8, *Aleksiejowicze* później *Aleksiejki*, pow. słonimski od *Aleksiej* SG XV, I 21, *Andryjanki*, pow. prużański od *Andrian* SG XV, I 28 itp. Jeszcze kilka przykładów z Rosji: *Aksenowo* — *Aksenki*, *Bortenowo* — *Bortenki*, *Čudinskoje* — *Čudinki*, *Voskresenskoje* — *Voskresenki*²⁷.

7. Na Mazurach nie ma typowych dla Mazowsza i Podlasia nazw zestawionych o całkowitej lub częściowej treści rodowej typu *Truszki* — *Patory*, *Przeździecko* — *Pierzchały*. Koloniści mazowieccy zakładali na Mazurach wsie, które się później nie rozpadły na działy.

²⁷ A. M. Seliščev, op. cit., s. 149.